

0446

ERNYES Mihály
Nyomozás, vizsgálat, vizsgálóbíró

A nyomozás és a vizsgálat távolabbi múltra tekint vissza, mondhatnók olyan messzi időkre, amikor valamely emberi magatartás büntetendő cselekményt valósított meg.¹ A vizsgálóbíró intézménye a XIX. század szülötte, a modern kor gyermeke, az 1808-ban kiadott napóleoni *Code d'instruction criminelle* egyik újításaként került bevezetésre.² A három kifejezés mögött meghúzódó tartalom illetőleg tevékenység azonban nem áll távol egymástól, jogi szabályozásukat tekintve a büntetőeljárás területére esnek és jobbára a büntető bírói ítélezés (igazságszolgáltatás) előkészítésében játszanak komoly (bűnüldöző) szerepet.

Az államalapítástól a kiegyezésig

Az államalapítást követően a bűnelkövetők felderítésének kérdéskörét olyan uralkodói döntések szabályozták, amelyek ráépültek a szokásokra és szokásjogként funkcionáltak.³ A legátfogóbb szokásjogi gyűjtemény szerint azok a nemesek valamint azok a települések, amelyek a gonosztevők megbüntetésére és kivégzésére királyi kiváltság levéllel nem bírtak, a maguk körében talált és letartóztatott bűnelkövetőket megfenyítés végett a vármegye ispánjának vagy, alispánjának vagy, szolgabírójának kezéhez tartoztak átadni. A kiváltsággal nem rendelkezők a befogottakat 3 napnál tovább nem tarthatták maguknál, mivel a vármegyei tisztségviselők joghatóságát sajátjuknak nem tulajdoníthatták. A fogva tartottakat sem ők, sem a kiváltsággal rendelkezők, felelősségre vonás nélkül el nem bocsáthatták.⁴

A DÓZSA György-féle parasztfelkelés megtorlását célzó törvények is hangsúlyozták a vármegye vezetőinek bűnfelderítési kötelezettségeit, a helyi bírók és esküdtek tekintetében pedig a tisztségviselők megkeresése esetén a jobbágyok felhatalmazását az érintettek törvényszék elé vitelére.⁵

A szigor és a felhatalmazás a kóborló katonákkal és szabad hajdúkkal szembeni fellépés lehetőségeként később is megmaradt.⁶

A bűnfelderítés eredményesebbé tétele céljából a XVI. század elején a megyei ispánok és szolgabírák mellé 12 esküdt nemből választottak, „*akiknek kötelessége legyen minden tolvajt, rablót, gyújtogatót, varázslónőt, gyilkost és más hasonló gonosztevőket hűségesen kinyomozni és összeírni, akiket aztán az illető vármegyei ispánoknak érdemük szerint minden kegyelem nélkül meg kell büntetniük.*”⁷

Az ország három részre szakadását követően a királyi Magyarország területén 1548-tól a vármegyék ispánjainak vagy alispánjainak kötelessége volt a szolgabírákkal és a választott nemesekkel negyedévenként pontos nyomozást folytatni minden úrnál, nemesnél és nem nemesnél. Ha kiderült, hogy latrokat tartottak vagy ők maguk latorkodtak, érdemük szerint büntették őket. Ha a felelősségre vonás akadályokba ütközött, értesítették az ország kapitányait azért, hogy a gonosztevőket minden módon kiirtsák.⁸ A negyedévenkénti nyomozási kötelezettség további megerősítést is nyert. A latrok üldözése a hódoltság későbbi időszakában is napirenden tartott feladat volt, mivel a csavargóknak és rablóknak merészsége és gonoszsága nagyon előtört és nem egyszer a törökkel kötött békét is veszélyeztette. „*A szerteszét garázdálkodó tolvajokat, rablókat és minden másféle nyilvános gonosztevőket, akik az utazó kalmároknak vagyona és élete ellen leselkednek, a nemesek és nem nemesek házáira törnek, és azokat kínozzák, a földesurak . . . az alispánok megkeresésére, elfogni és kellőleg megbüntetni tartozzanak.*”⁹

Különösen a török hódoltsági területen illetőleg annak peremén és a hadi útvonalak mentén kialakult tarthatatlan közbiztonsági állapotok okából a XVII. század második évtizedétől a rendőri feladatok végrehajtására szerveződött a *parasztvármegye*, a kóborló katonák, a szabad hajdúk és más rablók, tolvajok ellen.¹⁰ A parasztvármegye vezetői a tekintélyesebb emberek közül küldöttek által választott paraszt-tisztek voltak, akik bűnfelderítő tevékenységükben a megye utasításai szerint jártak el. „*A kapitányok, a hadnagyok és a tizedesek a megye utasításai szerint járnak el; az alispán és a szolgabírák parancsait teljesítik; a megyére nézve károsat, lopást, gyilkosságot, vagyis minden gonoszságot az alispánnak és a szolgabírónak azonnal feljelentenek; a mezőn járó, kóborló, fosztogató latrokat minden tehetségükkel üznek, kergetnek, megfognak, de meg nem ölik, kivéve, ha saját életüket védik; az elfogottakat pedig a vármegyére, az alispán kezéhez viszik büntetésre. A legénységet armansoknak hívták.*”¹¹ Önállóságuk a török hódoltság alatt álló területeken jelentkező erőteljesebben.¹² Az alapvető feladat a gonosztevők elűzése, elfogása volt, amelyet bővítettek és finomítottak a vármegyék rendeletei. 1691. VII. 3-án Nógrád vármegye, közönséges ülésén hozott statútumában adott instrukciót a paraszt tisztek számára.¹³ Liptó vármegye 1588. V. 18-án úgy

határozott – mivel a vármegyében sok lopás, fosztogatás, rablás történik ismeretlen tettesek által –, hogy az alispán a járási szolgabíróval és assessorral minden faluban az uraknál és nemeseknél negyedévenként tartson vizsgálatot, a gyanús személyeket pedig büntesse meg. Ha urak és nemesek pártfogolják a gonosztevőket – mivel ezek felelősségre vonására nincs hatalmuk – a főispántól kérjenek segítséget, esetleg az ország főkapitányától karhatalmat.¹⁴

Az uralkodók a későbbiekben a szigorú intézkedéseket törvényekben ismételtelen megújították, ami arra enged következtetni, hogy a végrehajtott nyomozások kellő felderítéssel, visszatartással nem bírtak illetőleg a közbátorsági állapotok nem javultak, hanem inkább romlottak.

Hosszú időn át az előkészítő eljárás és az ítékezés első fokon, ha úgy tetszik a legalsóbb szinten, egy kézben összpontosult, alapvetően a vármegyei tisztségviselők tevékenységében. Megyékben nyomozást/vizsgálatot folytattak az alispánok, a szolgabírák, az esküdtek és a tiszti ügyész. Halasztást nem tűrő esetben, főleg, ha a késelem veszéllyel járt helybeli előjárók, mezei biztosok is végeztek előnyomozási cselekményeket, melyekről az illetékes szolgabíró a felvett jegyzőkönyv beterjesztésével értesíteni tartoztak. Elővizsgálati cselekmények elvégzése végett csendbiztosokat esküdti ranggal is felruházhattak. Szabad királyi városokban a kapitány (1870-től rendőrkapitány), a tiszti ügyészek, egyes bírósági tagok hajtottak végre előnyomozásokat, elővizsgálatokat. Tevékenységüket érintően érvényesültek bizonyos elválasztó jellegű kötöttségek. 1638-ban, a korábbi törvények megújításakor, rögzítésre került, hogy az alispánok részéről teendő nyomozásokat, az összes főpap és mágnás urak, nemesek és szabad királyi városok fekvőjóságaiiban és a mezővárosokban megengedjék, de a nyomozást az alispán, az urak és nemesek valamelyik tisztviselőjének jelenlétében ejtse meg.¹⁵ A kötöttségek jól kitapinthatók a szolgabírók esetében is. „*A csupa nyomozás alkalmával senkit sem szükséges hit alatt kikérdezni, hanem a dolog mibenlétét a nyomozó bíró tudakolhatja, úgy az ezt követő tiszti vizsgálat, mint szoros értelemben bírói tétemény, már többféle törvényes tekintetek alá esik. . . . Ezt a szolgabíró már maga nem teljesítheti, hanem esküdtjének is jelen kell azon lenni.*”¹⁶

A rendőri teendőket (kivéve a sz. kir városokban) a szolgabírák teljesítették, kik egyszersmind bírói hatóságot is gyakoroltak. A kötelességgé tett negyedévenkénti bünüldözés „*a bírói teendőkkal összehavartattak s mihelyt a szolgabíró, mint rendőr, büntény nyomait vélt észlelhetni, azonnal bírói minőségét öltötte fel és bírói vizsgálatot indított.*”¹⁷

A polgári kor hajnalán

E korszakban kezd kitapinthatóvá válni a bírósági tárgyalást előkészítő szakasz (nyomozás és vizsgálat) büntető eljáráson belüli elkülönülése, szabályozásának elmélyülése. A fejlődést célzó jogszabály alkotási törekvések eredményeként elkészült törvénytervezetek, a megtett ideiglenes intézkedések és a szárnyaikat bontogató, majd kiteljesedő szakirodalmi munkák tartalma, szokásjogi alapon, beépült a jogalkalmazási gyakorlatba. Az 1854-től rövid ideig érvényesülő osztrák büntető perrendtartás erőteljes hatása a régi magyar joghoz történt visszatérés után is érzékelhető volt.¹⁸

A modern magyar büntetőeljárás jogalkotás az 1790/1791-es országgyűléssel vette kezdetét. Kimondásra került, hogy az országgyűlésen alkotott törvények mind a bünvádi, mind a polgári peres ügyekben csak ideiglenes alkalmazásra állapíthatnak meg.¹⁹ Tiltottá vált a kínvallatás²⁰, melyre vonatkozóan már HUNYADI Mátyás ez irányú rendelkezése is megújításra került.²¹ Mindezek mellett a későbbiekben nem egyszer a közvélemény elé tárták, hogy a tortúra él, a kínvallatásnak csak a legkeményebb eszközei kerültek mellőzésre a nyomozások során.²²

A büntetőeljárásról 1795-ben készült első tervezet a büntetőper nyomozásra, vizsgálatra és bírósági szakaszra osztotta.²³

Ez év őszén készült el az első Somogy megyei pandúr rendszabás, amely szerint „*a gonosztévők napszámos fogdozói*” a bünelkövetőket „*azonnal kergessék és nyomba kövessék. . . . Egyszóval kötelességük lézen mindennemű gonosztévőt, de más egyéb embert nem, kinyomozni, megfogni és kézbe adni.*”²⁴

Az 1827-es országgyűlés által elrendelt büntetőeljárás felülvizsgálat alapján készült javaslat az egész elővizsgálatot a rendőri közegekre bízta.²⁵

A bünvádi perekre különösen nagy hatást gyakorló 1843. évi büntetőjogi javaslatokban részletesen rögzítésre kerültek a bünvizsgáló bírák feladatai illetőleg az eljárási cselekmények.²⁶ E szerint az elkövetett büntettek nyomozására illető hatáskörükben a bünvizsgáló bírák kötelezettek. Bünvizsgálatot végeznek megyékben a járásbeli szolgabíró esküdt bíró társával együtt, a szabad királyi városokban a kapitány és a jegyző. A bünvizsgáló bírák azon vádlottnak, aki ellen bünvizsgálatot hajtottak végre, sem perbefogatásában sem elítélésében részt nem vehetnek. A

bűnvizsgálat mind a tényálladéknak megállapításával, mind a tettes felfedezésével, és minden nyomós körülmények bebizonyításának előkészítésével olyképp foglalkozik, hogy a perbefogó szék a perbefogás törvényszerűségét megítélhesse.

Készültek megyei javaslatok is, azok bevezetéséhez azonban a Helytartótanács nem járult hozzá, így a közreadott dolgozatok a szakirodalom lapjait gazdagítják.²⁷

Az érdeemes munkák között szerepeltetendő SZLEMENICS Pál 1836-ban napvilágot látott összefoglalása, amely sokáig az egyetlen magyar nyelvű kézikönyv volt a témakörben. Későbbi kiadásaiiba bedolgozásra kerültek az országbírói szabályelvek (*Ideiglenes Törvénykezési Szabályok*) az első kiadást követő törvények, a kibocsátott uralkodói és miniszteri rendeletek, az 1843. évi büntető törvényjavaslat valamint az *Ideiglenes eljárási szabályzat*.²⁸

Rendkívüli jelentőséggel bírt PAULER Tivadar először 1864-ben megjelent, *Büntetőjogtan* című kétkötetes könyve, melyet szerzője a *Birodalmi Törvénylap* által hordozott német elméletre, az ausztriai büntetőtörvényre, az ausztriai büntető perrendtartásra, a hatályos magyar törvényekre és miniszteri rendeletekre, az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályokra*, a magyar büntetőbírói gyakorlatra, az 1843. évi magyar büntető törvényjavaslatra alapozta és kiegészítette az *Ideiglenes eljárási szabályzat* rendelkezéseivel. Alkotása olyan sikeressé vált, hogy alkalmazták tananyagként, jogszabályként, magyarázó jegyzetként és a bírói gyakorlat is elfogadta.²⁹

A honi közbátorságról és a szolgabírói tevékenységről adott közre igen értékes és érzékletes írásműveket ZSOLDOS Ignác.³⁰ „Azon remény is, hogy a büntett homályban fog maradni, gyakran csábítván a bűnhődésre...”³¹ A hazai közbátorság javítása követelményeként három területet hangsúlyozott, nevezetesen a megelőzést, a felderítést és a nyomban kiszabott megfelelő büntetést. Rendkívül fontos „Az elkövetett csínyek és vétkek legnagyobb mértékben történő fölfedezése.”³² Azért hogy a büntett és annak elkövetője „is a nyomozó (tehát még mindjárt nem büntető) igazság kezébe való juttatása (kerítése) valósággal megtörténjen, az illető hatóságokra nézve szükséges, hogy elegendő közérővel bírjanak; már az azt alkotó személyek akár közbátorsági öröknek, üldöző csapatoknak, akár más bármely névvel nevezessenek. . . . Tevékenységük az elfogásig terjed.”³³

A szolgabírók lehettek nyomozók és lehettek vizsgáló bírók valamint kisebb ügyekben ítélő bírók. Amennyire lehetett mindig arra kellett törekedniük, hogy a büntett elkövetési helyére személyesen elmenjenek, a körülményekkel megismerkedhessenek. „Legközönségesebb szokás, kivált kisebb lopások bejelentésekor, a tett kifürkészésére, a megyei közbátorsági csapat egyik főbb- vagy altisztjét néhány legénnyel kiküldeni. . . . A szolgabírónak, ha tudomására jut, hogy járásában valamely gonosztett elkövetetett, kötelessége azt, vagy inkább tevőjét rögtön nyomozni s illetőleg nyomoztatni.”³⁴ Miután a perhez szükséges előkészületet a szolgabíróság megtette, annak folytatása az „illető megyei tiszti ügyviselőt, mint felperest, és a vádlottat, vagy annak védőjét, mint alperest, s a mindkettőjük felett bíraskodó ítélőszéket illeti.”³⁵ A szolgabíró kisebb ügyekben ítélni, például „12 forintig, 6 napi fogságig.”³⁶

A Ferenc József által 1860-ban kiadott *októberi diploma* eredményeképpen Magyarországon visszaállt az 1848 előtti intézményrendszer. A felszínre került jogalkalmazási nehézségek leküzdését célozva, az uralkodó összehívta az Országbírói Értekezletet, melynek eredményeképpen megszületett a gyakorlatba is átment *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok*.³⁷

Az alapvetően a *Hármaskönyvhöz* való visszatérés két jelentős változást hozott, nevezetesen annak kimondását, hogy nemes és nem nemes között többé különbség nem lehet, továbbá testi büntetés büntetteknel egyáltalán nem alkalmazható. A bűnvádi eljárásról 9 szakasz rendelkezett³⁸ hangsúlyozva az előbbieken túl, hogy „A büntettekéről és rendőri kihágásokról, a régi magyar törvények különböztetőleg rendelkezvén, ezen különbség jövőre is fennmarad.”³⁹

Az érvényesülést megtörte az *októberi diploma* és a *februári pápens* elleni tiltakozás következtében 1861. XI. 5-én bevezetett s 1865 nyaráig tartó *provizórium*, amely alatt nem ülésezett az országgyűlés, szünetelt a helytartótanács testületi működése, a törvényhatóságokat feloszlatták, a megyékbe a közigazgatás intézésére királyi biztosokat delegáltak és bevezették az igazságszolgáltatásban a katonai bíraskodást.

Ekkor a vármegyei közérőkre vonatkozó utasítások többnyire önálló irat formájában kerültek kiadásra, a városi rendőrök tekintetében pedig a városkapitány részére készült instrukciókban.⁴⁰

A baranyai csendbírtosok és pandúrok számára a királyi biztos által kiadott szolgálati utasítás⁴¹ szerint fő teendőik között szerepelt: az önmaga észlelt vagy tudtára adott eseteket a járásbeli tisztviselőnek bejelenteni s a tetteseket szorgosan nyomozni; a tetten ért gonosztévőket, rablókat, gyilkosokat, gyújtogatókat, csalókat, tolvajokat, az erdőkárosítókat, a jogosulatlanul fegyverrel

járókat, a kóborlókat és egyéként gyanús, magukat igazolni nem tudó személyeket befogni, illetőleg letartóztatni; a hatóságok által körözött személyekre és tárgyakra figyelemmel lenni.⁴²

Pécs szabad királyi város hatóságának gyakorlói között szerepelt a községi bíróság és az önkormányzati rendőrség vezetője is. A városkapitány, majd rendőrkapitány feladatai sorában feltüntetésre került a bűntények megakadályozása, azok elkövetőinek nyomozása, az elővizsgálatok teljesítése s az illetékes helyre való feljelentése.⁴³

A dualizmusban

A polgári kor hajnalán tett intézkedések áthúzódó hatása mellett illetőleg azok folyamányaként a kiegyezést⁴⁴ követően megtörtént a hatalmi ágak szétválasztása a törvényhozó hatalomra, a végrehajtó hatalomra (közigazgatás) és a bírói hatalomra (igazságszolgáltatás). Ebben alapvető jelentőségű volt a bíraskodás államosítása illetőleg az igazságszolgáltatás és a közigazgatás elválasztása „Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik” és e hatóságok „egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.”⁴⁵ Fontos állomásokat jelentettek a közigazgatás működéséről,⁴⁶ az első fokú bíróságok rendezéséről,⁴⁷ a királyi ügyészség létrehozásáról⁴⁸ és az ügyvédi tevékenység szabályozásáról⁴⁹ szóló törvényi rendelkezések is. Megszűnt a testi fenyíték és a bilincs büntetésként alkalmazása valamint eltörlésre került a vérdíj.⁵⁰

A századfordulón született törvény hatályba lépéséig a büntetőeljárás továbbra is szokásjogon illetőleg alacsonyabb szintű rendelkezéseken nyugodott.⁵¹

A nyomozati tevékenység egyes részterületei helyi rendeletekben és utasításokban is megerősítő szabályozásra kerültek. Markánsan elválasztódtak a bűnvádi eljárás szakaszai, a bennük résztvevő szervek illetőleg személyek valamint azok feladatkörei.

A rendvédelem irányítása és felügyelete a független magyar minisztériumnak egyik osztályára, a Magyar Királyi Belügyminisztériumra szállt.⁵²

Visszaállt a középszintet jelentő vármegyék és városok önállósága, miáltal a rendvédelem szervezeti kereteiben is a korábbi helyzet. Folyamatosan hatályon kívül helyezték a korábbi szabályrendeleteket, szolgálati utasításokat, rendtartásokat és újakat alkottak. A városkapitányi szolgálati utasításokat, majd a szabályrendeletekben megfogalmazott előírásokat a települések szolgálati szabályzatai az 1880-as évektől követték.⁵³

Időközben megszületett a csendőrség⁵⁴ – mellyel egyidejűleg megszűnt a legáltalánosabban pandúrság néven ismert vármegyei közérő – és államosításra került a székesfővárosi rendőrség⁵⁵ Utóbbi kebelében a joggal kritizált polgári biztosi intézmény helyett, 1885 decemberében létrejött a detektív alegység.⁵⁶

Folyamatosan bővült a szakirodalom, melynek alkotásai továbbra sem maradtak hatástalanok.⁵⁷ Korábbi, a nyomozást fenytető vizsgálatnak nevező álláspont egyik képviselője szerint „Azon törvényes rend és mód, melynél fogva a bűntények kinyomoztatnak, elítéltetnek, és az ítélet által kitűzött büntetések végrehajtatnak, büntetőeljárásnak, a bűntények kinyomozására adott nyilvános hatalom pedig büntető törvényszéknek neveztetik.”⁵⁸ A fenytető vizsgálat lehet általános és különös. Előbbi esetében még nincs olyan személy, aki ellen a vizsgálat folyik, ezért „mind a bűnös, mind a bűntény kiviláglása végett tétetik. Különös, midőn valamely gyanúban lévő egyén ellen intéztetik.”⁵⁹ SZLEMENICS Pál szerint a fenytető vizsgálat vagy nyomozás, azon bírói tétel, melynél fogva a fenytető bíróság a büntettet és annak szerzőjét kinyomozni iparkodik. Lehet általános és bizonyos személy ellen intézett.⁶⁰ Az egy évtizeddel később kiadott szabályrendelet gyűjteményben az olvasható, hogy a nyomozás a tettes felkutatására irányul, az elővizsgálat a felkutatottal szemben folyik.⁶¹

Baranya vármegye közgyűlése 1868 őszén a megyei közbiztonsági közegek számára szolgálati utasítást és fegyelmi szabályzatot adott ki.⁶² Előbbi, a négy évvel korábban a vármegye királyi biztosa által kiadott utasítás nagymértékű hasonlatosságával csaknem teljes tükrözésével rendelkezett a feladatokról. A fő teendőkön túl, lopások és rablások meggátolására, bekövetkezésük esetén nyomban történő nyomozására, a tettesek üldözésére, minden állomásnál legalább 2 pandúr, egyik kijelölt órvezető, a kiszabott körben cirkálni volt kötele. Ha az őrző lappangó csavargókról vagy fegyveres rablókról értesült, nyomban üldözőbe vette azokat és az őt kiküldő valamint a legközelebbi pandúrállomást értesítette, akkor is, ha az a szomszéd járásban vagy megyében volt. Magánházban történő kutatásra járásbeli tisztviselő különös megbízása folytán voltak jogosultak és a házkutatás az illető község bírója vagy egyik esküdtje jelenlétében történhetett. Kivételt képezett, ha a lakók életének, vagyonának megóvása szükségessé tette, vagy a házba szökött gonosztevőt üldöztek. A fegyelmi szabályzat szerint az elfogott rablót vagy tolvajt megkötözve, a legközelebbi községi bíróhoz kellett vinni s ott átkutatni. A nála talált pénzt, fegyvert, lopott tárgyat az előjáróság jelenlétében el

kellett venni, arról az előjáróság tartozott a községi pecsét alatt jegyzőkönyvet felfektetni. Az elfogottnál talált dolgokat vele együtt a vizsgálóbírónak kellett átadni.

Pest város 6 paragrafusból álló szabványt⁶³ alkotott, mely szerint 1870. XII. 1-től „a közönség személy- és vagyónbiztonságának érdekében és hogy a rendőri eljárást e tekintetben a kívánt siker követhesse, a főkapitányság kebelében egy külön osztály »törvényszéki rendőrség« cím alatt szerveztetik, amelynek kizárólagos feladata, valamennyi a főváros területén elkövetett vétségi és bűnesetekben a szükséges törvényszéki rendőrségi intézkedéseket megtenni. . . . A halaszthatatlan intézkedéseket az alkapitányságok is kötelesek fogatosítani.”⁶⁴

A királyi ügyész és a vizsgálóbíró az 1871. évi és az 1891. évi törvényekben

1872-től az előkészítő szakasz "szabályozott" főszereplőjeként jelentek meg a vizsgálóbírók, akiket rendszerint a törvényszéki bírák sorából, csekélyebb fontosságú esetekben a jegyzők közül, a törvényszék elnöke nevezett ki. A törvényszék a hatásköréhez tartozó bűnügyekben teljesítendő vizsgálatok tekintetében a járásbírósnak utasítást adhatott. A járásbírók teljesítették a büntető vizsgálatot a járásukon belül felmerülő azon bűnügyekben, melyek a törvényszék hatásköréhez tartoztak, amennyiben a törvényszék e bűnvizsgálatok vezetését saját vizsgálóbíróra nem bízta.⁶⁵

A két évtizeddel később hozott törvény⁶⁶ szerint a királyi törvényszék vizsgálóbíróját és állandó helyettesét a törvényszéki bírók közül az igazságügy-miniszter rendelte ki 2 év időtartamra. A vizsgálóbíró évenkénti pótlékban részesült és elfoglaltság hiányában más bírói teendővel is megbízható volt. Segítésére a törvényszék elnöke egy vagy több albirót, vagy törvényszéki jegyzőt, illetőleg aljegyzőt rendelhetett ki, irodai személyzetül pedig törvényszéki írnokot és hivatalozgát.

Járásbíróknál a vizsgálatot a járásbírósnak vezetője illetőleg az általa megbízott járásbíró vagy albiró teljesítette. Melléjük segítségül rendelhetette a vezető a járásbírósnál alkalmazott jegyzőt vagy aljegyzőt.

A bírakat, az igazságügy-miniszter ellenjegyzése mellett, a király nevezte ki és szigorú alkalmazási illetőleg összeférhetlenségi szabályoknak kellett megfelelniük. Bírói hivatalt olyan magyarországi honpolgár viselhetett, aki életének 26-dik évét betöltötte; feddhetetlen jellemű volt; csőd vagy gondnokság alatt nem állt és a meghatározott elméleti és gyakorlati képzettséggel bírt. A jogi képzettség feltétele volt vagy a köz- és váltóügynyvédi vizsga letétele, vagy a jogi tanulmányokból valamely felsőbb, akár hazai, akár külföldi nyilvános jogi tanintézetben, a hazai jogból pedig mindenesetre valamely magyarországi ily intézetben a szabályszerű elméleti vizsgák letétele. Ezen felül az utolsó vizsga letételétől számítandó 3 éven át jogi gyakorlat és pedig, egy évig valamely bíróságnál, a másik két év alatt valamely bíróságnál vagy ügyvéd mellett, majd e három év letelte után a gyakorlati bírói vizsga sikeres kiállása.⁶⁷ Ugyanezek a követelmények vonatkoztak a királyi ügyészekre is.

A királyi ügyészséget a bűnvádi ügyekben folytatandó tevékenységét illető erőteljes felhatalmazása mellett szigorú kötelezettségek terhelték. Az ügyész közváltói működése során köteles és jogosult volt a hivatalból vizsgálendő cselekmények esetében a nyomozás megindítását eszközölni; indítványokat tenni a bűnvizsgálat törvényességére, célszerűségére vonatkozóan valamint az eljárás megszüntetése vagy perbefogadás iránt; a bűnvizsgálati iratokat a vizsgálat bármely szakában megtekinteni; a fontosabb bűnesetek vizsgálatának a törvényszéki vizsgálóbíróhoz való áttételét indítványozni. Az ügyész előnyomozások megtételére, úgy a bírói, mint a törvényhatósági és községi, közigazgatási és közbiztonsági közegeket megkereshette, akik kötelesek voltak megkereséseit teljesíteni. A vádlott kihallgatásán kívül minden más bűnvizsgálati cselekvénynél jelen lehetett.⁶⁸

Az ügyész és a vizsgálóbíró egymással közvetlenül érintkezett s a vizsgálóbíró köteles volt minden feljelentést 24 óra alatt az ügyésszel közölni. Az ügyész a bűnvizsgálat minden szakában indítványt tehetett. Ha a vizsgálóbíró ezt nem fogadta el, a törvényszék határozott. A járásbírósnak köteles volt az általa teljesített bűnvizsgálatokról az ügyészséghez havi kimutatást beküldeni.⁶⁹

A királyi ügyészség és az elsőfolyamodású bíróságok számára kiadott igazságügy-miniszteri utasítások részletesen kifejtették a törvényekben foglaltakat.⁷⁰

„A vizsgálóbíró tartozik minden vizsgálatról, melynek teljesítésével megbízott, külön vizsgálati naplót vezetni. . . . A vizsgálóbíró a vizsgálat céljából szükségelt idézéseket, megkereséseket és meghagyásokat a bíróság nevében ugyan, de saját hatáskörében és saját aláírásával bocsátja ki, s a hatóságok, valamint a hatósági közegek és községi előjárók kötelesek a vizsgálóbírónak megkereséseit pontosan teljesíteni. . . . A törvényszék székhelyén alkalmazott vizsgálóbíró az előnyomozásra, úgyszintén a vizsgálatra vonatkozó iratokat, valamint az elintézés fogalmazványát, mindazonáltal ennek kiadmányozása előtt, rövid úton közli a királyi ügyésszel.”⁷¹

A járásbírói vizsgálóbíró kötelessége: „a kir. ügyészt minden fontosabb büntett iránti följelentésről, s ilyenre vonatkozó lényeges vizsgálati intézkedésről, különösen a tett elkövetésével gyanúsított egyének letartóztatásáról, a vizsgálati fogság elrendeléséről vagy megszüntetéséről, továbbá a házkutatás elrendeléséről, a levelek, küldemények, vagy egyéb a vizsgálat eredményére lényeges befolyással lévő tárgyak lefoglalásáról, a szemle elrendeléséről sürgősen, s ha veszély nélkül elhalasztható, az intézkedés foganatosítása előtt értesíteni.”⁷²

A királyi ügyészek minden büntető ügyet kötelesek voltak felügyelni, az iratokba a vizsgálóbírónál illetőleg a bíróságnál betekinteni, indítványokat tenni. Különösen figyelniük kellett a letartóztatással, vizsgálati fogsággal kapcsolatban. Ha vizsgálóbíró késedelmesen járt el, vagy szabálytalanságot követett el, az ügyész köteles volt orvoslás végett a törvényszékhez fordulni, esetleg a királyi főügyész felé jelentést tenni.⁷³

A királyi ügyészség tagjai a hivatalból üldözendő bűncselekményeket kötelesek voltak a bíróságnál feljelenteni és a nyomban szükséges vizsgálati intézkedéseket azonnal foganatosítani. Ha a késedelem veszéllyel járt (tartani lehetett attól, hogy a nyomok elháríttatnak, megváltoztatnak vagy a tettes megszökik) kötelessége volt a királyi ügyésznek a bíróság intézkedéséig az előnyomozás teljesítése (a tényálladék felvétele, a létező állapot változatlan fenntartása, a büntett súlyos gyanújával terhelt egyén letartóztatása, a náluk és a lakásukon lévő tárgyak megvizsgálása, különösen a büntett elkövetésére használt eszközök és szerek lefoglalása, a községi, törvényhatósági vagy állami közbiztonsági közegek legsürgősebben, sőt táviratilag történő megkeresése). Ha királyi ügyész az előnyomozásnál személyesen jelen volt, a tanúkhöz a közbiztonsági közegeken keresztül kérdéseket tehetett fel és felügyelt a hű jegyzőkönyv vezetésére. Intézkednie kellett azok letartóztatása iránt, akik a vizsgálat elől vagy elítéltetésük után megszöktek, és tartózkodási helyük a királyi ügyész előtt ismertté vált. Az előnyomozás befejezése után, 24 óra alatt köteles volt a bíróságot értesíteni.⁷⁴

A „Sárga könyv” égisze alatt terminológiai tisztázásra is sor került. Az 1869. év a bíróságok államosításával, az 1872. esztendő, az elsőfolyamodású bíróságok rendezéséről szóló törvénnyel, majd az *Ideiglenes eljárási szabályzattal* a tartalmi változások mellett, határvonalat is húzott az előkészítő szakaszt jelentő kifejezések között, nevezetesen a nyomozás-vizsgálat, előnyomozás-elővizsgálat szavak tekintetében.

A „Sárga könyv” rendelkezéseinek megfelelően az előkészítő szakasz önálló fejezetekben előnyomozásra⁷⁵ és vizsgálatra⁷⁶ osztott. „Az előnyomozási eljárást a rendes vizsgálatól az különbözteti meg, miszerint az előnyomozás legfőképpen a tárgyi, a rendes vizsgálat pedig kizárólag az alanyi tényálladék kiderítésére irányítandó. . . . Az előnyomozás befejezettnek tartandó, ha a tárgyi bűntényálladék a vizsgálóbíró előtt tisztán áll, és ha a tettes személye iránt nyomatékos gyanúok vagy bizonyítékok léteznek.”⁷⁷

Az előnyomozás

Az előnyomozások jelentős közreműködői voltak a törvényhatósági és a városi közbiztonsági tisztviselők (ideértve a szolgabírókat és az alszolgabírókat is), a községi előljárók valamint a közbiztonsági közegek, akik a hivatalból üldözendő büntetteket a bíróságnak vagy az ügyészségnek azonnal feljelenteni tartoztak, egyszersmind pedig a büntettet valamint a tetteseket is nyomozni. Ha tartani lehetett attól, hogy a büntett nyomai, vagy az annak, illetőleg a tettesnek felfedezésére szolgáló nyomok eltávolíttatnak vagy megváltoztatnak, a közbiztonsági közegek kötelesek voltak a helyszínt, változatlanul fenntartása mellett, biztosítani, az elkövetőt szökés veszélye esetén elfogni, előállítani, majd 3 nap után, ha vizsgálóbíró nem jelent meg a járásbíró elé állítani. Feladataik közé tartozott a tanúkat felkutatni és előrendelni; vizsgálóbíró megjelenése esetén rendelkezéseit teljesíteni, mivel a helyszínen való megjelenését követően az előnyomozási eljárás vezetése őt illette. A járásbíró részéről az előnyomozás végzésére megjelenő bírói tag, mint vizsgáló bíró járt el. A közbiztonsági tisztviselők az előnyomozási cselekményeket a vizsgálóbíró vagy az ügyész megkeresése folytán is tartoztak foganatosítani.

A törvényszékhez érkezett feljelentés esetén az elnök köteles volt az előnyomozással valamelyik törvényszéki bírót vagy járásbírókat, csekélyebb fontosságú esetekben pedig valamelyik jegyzőt megbízni. Az előnyomozással megbízott bírói tag pedig köteles volt az eljárás megkezdése előtt megbízatásáról az ügyészt értesíteni.

A vizsgálóbíró a mások által tett előnyomozásokat kiegészíthette, szükség esetén a már kihallgatott egyéneket újra kihallgathatta, mások kihallgatását, szemle megtartását, valamint szakértők meghallgatását, sürgős esetekben pedig, a büntett elkövetésének gyanújával terhelt egyén letartóztatását, s ha az nem volna jelen, elfogatását, házkutatást, a büntett elkövetésénél használt,

valamint a tettes felfedezésére vezethető tárgyak lefoglalását rendelkezte el, s e rendeletek foganatosítása iránt intézkedett.

Az előnyomozásról vezetett jegyzőkönyvbe az eljárás alatt felmerült s a vizsgálatra vonatkozó minden körülményt pontosan rögzíteni kellett. Az ügyészségi tagnak indítványait is, ha azokat külön jegyzékben nem terjesztette elő.

A jegyzőkönyvet, valamint a lefoglalt bűnjeleket és egyéb tárgyakat az eljárás befejezése utáni napon a királyi ügyészséghez kellett megküldeni. A királyi ügyész ha, a vizsgálat megindítására elegendő okot látott, ez iránt legkésőbb 8 nap alatt indítványt tett.

A vizsgálat

A vizsgálat megindítása iránt a királyi ügyész vagy magánvádló által előterjesztett indítvány folytán a vizsgálóbíró határozott. Egyszersmind intézkedni kellett a tett elkövetésének gyanújával terhelt egyén fogva tartása vagy szabad lábra helyeztetése iránt.⁷⁸ A vizsgálóbíró határozata ellen a királyi ügyész, vizsgálati fogság elrendelése esetén, a vádlott is folyamodhatott a törvényszékhez.

A vizsgálat tárgyát képezte a büntetettre, az elkövetőkre, az okozott kárra vonatkozó mindazon adatoknak kiderítése, melyek által a büntett és a bűnösség vagy a büntelenség, továbbá a súlyosító és enyhítő körülmények bebizonyíthatók. Ez okból az előnyomozat eredményeit a vizsgálatnál figyelembe vették. E helyen is rögzítésre került, hogy a közbiztonsági tisztviselők által tett előnyomozás mind a lényeg, mind az alak tekintetében a vizsgálóbíró által megbírálandó, szükség esetében kiegészítendő, illetőleg ismétlendő.

Minden vizsgálati cselekményről, azonnal jegyzőkönyvet vettek fel, melyben a kihallgatott személyek nyilatkozatai, lehetőleg saját szavaik szerint kerültek rögzítésre.

A királyi ügyész nem lehetett jelen a vádlott kihallgatásánál, de joga volt a bírói szemle, a személymotoszás, a házkutatás, a lefoglalás, valamint a hullaboncolás foganatosításánál jelen lenni, s az eljárás folyama alatt a neki szükségesnek látszó indítványokat tenni. Utóbbiakat a vizsgálóbíró fontos ok nélkül nem mellőzhette. A vizsgálati cselekmények foganatosítása előtt a királyi ügyészt a vizsgálóbíró köteles volt értesíteni. A királyi ügyészség tagjának joga volt a vizsgálati iratokat bármikor megtekinteni.

Az idézésre megjelent vagy elővezetett vádlottat a vizsgálóbíró 24 órán belül köteles volt kihallgatni. Szökés esetén a vizsgálóbíró elfogatási parancsot, majd annak eredménytelensége esetén az összes hatóságot megkereső körözvényt adatott ki. Ekkor az elfogatási parancsot a hivatalos lapban is közzétették. A monarchia más területén vagy külföldön tartózkodó elkövető esetében a szükséges intézkedések megtétele végett az igazságügy-miniszterhez tettek felterjesztést. A szökésben levő vádlott vagyonát a törvényszék határozatával a vizsgálóbíró zár alá vehette.

Tiltott volt a vádlottat szabad vallomásra vagy valamely állításra ígérettel vagy csellel rábírní, e végett kényszereszközöket vagy fenyegetést alkalmazni.

Fennmaradt/megismételt fontos rendelkezést jelentett az, hogy a büntett elkövetésén kapott egyént bárki elfoghatta, azonban köteles volt az elfogó őt haladéktalanul a legközelebbi község előljáróságának vagy közbiztonsági közegnek átadni.

Utasítások a rendőrségek és a csendőrség számára

A rendőrség feladatkörének fontos részterületét jelentette a *felfedező tevékenység* (nyomozás), mint önálló működési ág.⁷⁹ „A rendőrség felfedező tevékenysége az elkövetett bűntetendő cselekmények kinyomozására, a tettes és részeseik kipuhatólására és a bizonyítékul szolgáló adatoknak oly mérvű összegyűjtésére és biztosítására terjed ki, hogy azok alapján a későbbi büntetőbírósi eljárás sikeresen foganatosítható legyen.”⁸⁰

A célszerűség és a szükségesség is indokolja, hogy „a bűnügyek nyomozása (az előnyomozás) a rendőrségre bízassék. Kivételképpen a vizsgálóbíró is gyakorolja a felfedező tevékenységet.”⁸¹ Néhány város rendőrségének a XIX. század végén elkészült szolgálati szabályzatában a felfedező rendészet körébe sorolták a körözött, kitiltott vagy megszökött egyének elfogását; a büntető törvényekbe ütköző cselekményeknek és azok tetteseinek feljelentését, kinyomozását, esetleg letartóztatását; bűncselekmények nyomainak megőrzését és épségben tartását; mindennemű bűnjelek biztosítását; balesetek és szerencsétlenségek okozóinak kinyomozását; kitett vagy eltévedt gyermekek, állatok, talált hullák és értéktárgyak beszállítását.⁸²

A belügyminiszter — a fővárosi rendőrségről szóló törvényre épülően — 1884 nyarán adott ki utasítást.⁸³ A budapesti állami rendőrség „Büntethető cselekmények eseteiben az előnyomozást törvény és az azt pótló szabályok és gyakorlat szerint teljesíti, s általában az illetékes bíróságokkal és kir.

ügyészekkel közreműködni, ezeknek hivatalos ügyekben hozzá intézett megkereséseit teljesíteni, különösen pedig a rendőri segédletet szolgáltatni tartozik.”⁸⁴

A bűnvádi eljárás törvény által történő szabályozásáig „a törvényes gyakorlatot” az *ideiglenes bűnvádi eljárás* (Sárga könyv) jelentette.⁸⁵

A budapesti rendőrfőkapitány 1887-ben adott ki 21 szakaszból álló utasítást a bűnügyi nyomozásokban követendő eljárásról.⁸⁶ Az utasításban jól tetten érhető az elmúlt két évtized szabályozási tapasztalatainak alapján kialakult gyakorlat. Követhető a nyomozásnak – mint az előkészítő eljárás vizsgálatot megelőző illetőleg megalapozó vagy kizáró szakaszának – behatárolása, látható az ügyészi tevékenység határozottá válása és érinthető a vizsgálóbíró szerepköre.⁸⁷ Meghatározásra került a nyomozás időtartama (gyorsaság), a panaszolt személy nevezése, aki gyanúsított és nem vádlott,⁸⁸ és a tiltott magatartások.⁸⁹

A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti és szolgálati utasítása a Sárga könyvre épülően rendelkezett a testület büntetőeljárásai tevékenységéről.⁹⁰

A szervezeti utasítás a feladatok között felsorolta a személy- és vagyónbiztonság megóvását; a béke és a közrend fenntartását; a büntető-törvények, a rendeletek és szabályrendeletek megszegésének, a véletlenségből vagy bármily mulasztásból eredhető veszélyek és károk lehetőség szerinti megakadályozását; a megzavart rend és béke helyreállítását; az előzőek ellen vétők kitudását, s megfenyítés végett az illetékes bíróságnak vagy hatóságnak feljelentését illetőleg átadását.⁹¹

A magyar királyi bíróságok és a királyi ügyészségek, oly ügyekben, melyek teljesítésére első sorban a közigazgatási közbiztonsági közegek voltak hivatva, jogosultsággal bírtak a csendőrség szolgálatát, írásbeli felszólítással, közvetlenül igénybe venni.⁹²

A szolgálati utasításban rögzítésre kerültek a csendőrség *rendes* szolgálati feladatai, közöttük a következők: büntetés alá eső tetteknek, amennyiben az lehetséges, közbelépés által való meggátolása; véghezvitt törvénysértések kiderítése és feljelentése; gonoszettek és gonosztevők nyomozása; a törvényt áthágók feljelentése, előírt esetekben elfogása, az illetékes hatósághoz vagy bírósághoz a letartóztatás okának indokolt feljelentésével való átadása. „*A fogoly, kit a csendőrnek semmi esetre sem szabad többé szabadon bocsátani, az illetékes hatóságnak legfeljebb 24 óra alatt átadandó.*”⁹³

Külön megfogalmazást nyertek a bírósághoz kapcsolódó teendők.⁹⁴ A törvényszéki elnök, a királyi ügyész, a járásbíró (vagy ezek helyettesei) továbbá a vizsgálóbíró is jogosult volt sürgős esetekben minden egyes csendőrt, ki a járásban szolgálattételre hivatott, valamely határozottan kijelölendő szolgálati teendő végrehajtására írásban felszólítani. Felhívás esetén a szolgálattétel eredményét, a kivétel után annak a bíróságnak kellett bejelenteni, amelytől a felhívás érkezett. Az őrsparancsnok az őrs körletében előforduló mindazon kihágásokat, vétségeket és bűntényeket melyek bíróság hatáskörébe vannak sorolva, tartozott az illetékes bíróságoknak bejelenteni.

Ha valamely esetben a késedelem veszéllyel járt, akkor a csendőr a bűnösöket még a bűneset feljelentése előtt is tartozott kinyomozni, a bizonyítékokat amennyire lehetett megszerezni, a nyomok megsemmisítését meggátolni, ha szükséges a törvényi rendelkezéseknek megfelelően letartóztatást, házmotózást foganatosítani. E működés eredményét az illetékes bíróságnak azonnal jelenteni kellett. Egyébként a vizsgálóbíró megérkezéséig a körülmények illetőleg a helyszín változatlanul hagyásának biztosítása illetőleg a nyomok, bizonyítékok megsemmisülésének a megakadályozása jelentette a feladatot.

A csendőrnek szolgálati működésekor, a büntető törvénykönyvnek és a büntető eljárásnak mindazon rendelkezéseit szem előtt kellett tartania, amelyek a közbiztonsági szolgálat végrehajtására vonatkoznak. A csendőrnek minden fő- és mellékkörülményt higgadtan kellett megfontolnia, mivel, adatai nyújtották a törvényszéknek azon anyagot, mely a tényálladék teljes kipuhatolására és kiderítésére szükséges.

Az utasítás a nyomozati cselekményekre vonatkozóan részletes végrehajtási, módszertani útmutatást is tartalmazott.

A bűnvádi perrendtartásról szóló törvény szerint

A büntetőeljárás időtálló szabályozását jelentette a századfordulón megszületett bűnvádi perrendtartás,⁹⁵ amelyhez tartoztak az életbeléptetéséről szóló törvény⁹⁶ valamint a kapcsolódó, részletes értelmezést jelentő illetőleg a végrehajtást szabályozó miniszteri rendeletek, utasítások.⁹⁷

Az 1900. I. 1-jén hatályba lépő törvény szintén önálló fejezetekben szabályozta a nyomozást⁹⁸ és a vizsgálatot,⁹⁹ a miniszteri rendelettel kiadott *büntető ügyviteli szabályok* pedig további részletességgel a vizsgálóbírói intézményt.¹⁰⁰ A törvényre alapot, szintén miniszteri rendelettel kiadott

rendőrségi utasítás és csendőrségi utasítás a testületek illetőleg a nyomozó hatóságok és a közbiztonsági közegek ez irányú tevékenységéről rendelkezett.¹⁰¹

Hatályukat vesztették a törvényeknek, rendeleteknek és szabályrendeleteknek mindazon rendelkezései, valamint a szokásjognak mindazok a megállapításai, melyek megegyeztek vagy ellenkeztek a bűnvádi perrendtartásról vagy az esküdtbíróságokról rendelkező törvényekkel.

A bűnvádi perrendtartás jelentőséggel bírón és változást hozóan meghatározta a büntetőeljárással érintettek elnevezését,¹⁰² az előkészítő eljárásban a hangsúlyt a nyomozásra helyezte és utóbbinak urává tette a királyi ügyészséget.

„Az előkészítő eljárásban egy a régi rendet fenekestül felforgató forradalom vonult végig az országban az igazságszolgáltatás területén. Azelőtt ugyanis a pert a vizsgálóbíró az ő hermetice elzárt szobájában készítette elő, ellenben az új rend az előkészítés súlypontját a nyomozásra helyezte s ennek megfelelőleg a nyomozó közegek kezébe tette le a per sorsát . . . s ezt a nagy és nehéz feladatot a polítiára bízta. . . . Ennek legfőbb okát abban találom, hogy a kir. ügyészt a nyomozás urává tettük. Ezelőtt a vidéken, csaknem kivétel nélkül, ismeretlen volt a feljelentésnek a limine föltre tétele s a budapesti büntető törvényszéknek ez irányú gyakorlatát csak szórványosan követték; ellenben most a vádképviselet megtagadásának s a nyomozás megszüntetésének jogával oly zsilipetadtunk a kir. ügyészség kezébe, mellyel elrekeszheteti azt a nyílást, melyen át hajdan özönével zúdult minden feljelentés a vizsgálóbíró kezébe.”¹⁰³

A nyomozás

A nyomozás azoknak az adatoknak a kipuhatolását és megállapítását jelentette, amelyek a vád emelése vagy nem emelése kérdésében a vádló tájékozására szükségesek voltak. Mindezeket túl nem terjeszkedhetett.

A kipuhatolás elsősorban a tényálladéokra, a tettes személyére és bűnösségére vonatkozó adatok, bizonyítékok létezése és feltalálhatósága iránti tudakozódást/tájékozást jelentette. Az adatok megállapításának akkor volt helye, ha azok már kipuhatoltak, feltaláltak, vagy a felek részéről megjelöltek.¹⁰⁴

A nyomozást rendszerint a királyi ügyészség rendelte el, az illetékes rendőri hatóság főnöke pedig akkor, ha a vádat kizárólag főmagánvádló képviselhetette. A gyakorlat azonban már a hatálybalépést követő évben a rendőrségre testálta a nyomozás elrendelések zömét arra hivatkozással, hogy a nyomozást a rendőri hatóságok illetőleg közegek a királyi ügyészséghez megtett feljelentést követően is kötelesek folytatni. *„Így történt azután az, hogy ma már a rendőrség indítja meg a nyomozást rendszerint s csak kivételes esetekben a kir. ügyészség, szóval: a kivétel lett törvénné s a törvény kivétellel csak azért, hogy törvénybe kerüljön az az elv, hogy a nyomozás ura a kir. ügyészség.”¹⁰⁵*

A királyi ügyészség a tudomására jutott azon bűncselekményeket, amelyek nem magánindítványra üldözendők, nyomoztatta és az ismeretlen tettesek kipuhatolása céljából intézkedett. A királyi ügyész minden közhatóságtól felvilágosításokat és értesítéseket kívánhatott; az egész nyomozásnak, vagy egyes nyomozó cselekményeknek teljesítése végett a rendőri hatóságokat és közegeket megkereshette, illetőleg utasíthatta; a nyomozás menetét irányította és ellenőrizte. A rendőri hatóságok és közegek kötelesek voltak a megkeresésnek, illetőleg utasításnak feltétlenül eleget tenni; különösen a tényállás megállapítása, a tettes és a részes kipuhatolása, valamint a bűnjeleknek és bizonyítékoknak megszerzése céljából eljárni és minden lényegesebb intézkedésről, valamint annak eredményéről a királyi ügyészséget értesíteni.

Nyomozó szervek voltak a rendőri hatóságok és rendőri közegek, egyes nyomozó cselekmények teljesítésére a vizsgálóbírák és a királyi járásbíróságok.¹⁰⁶ A királyi ügyészség és a nyomozó szervek érintkezési módját kormányrendelet határozta meg.¹⁰⁷

Rendőri hatóságok (intéző rendőrség) alatt voltak értendőek: az államnak, a törvényhatóságoknak, rendezett tanácsú városoknak és a községeknek rendőri hatáskörrel bíró hatóságai és hivatalai, valamint ezeknek vezetői és önálló intézkedésre jogosított tagjai, nevezetesen az előljáróságok is. Rendőri közegek (végrehajtó rendőrség) voltak a felsorolt hatóságoknak alárendelt hivatalnokok, az állami, a törvényhatósági, a városi és a községi rendőrök, valamint a csendőrségnek szolgáltatattételre csendőr őrsökre vagy különítményekhez beosztott altisztjei és legénysége.¹⁰⁸

A rendőri hatóság tagja s közege nyomozást, illetve egyes nyomozó cselekményeket csak főnökének utasítására vagy felhatalmazása alapján teljesíthetett. Ezek nélkül csak a királyi ügyészség tagjának, a vizsgálóbírónak, a kiküldött bírónak vagy a járásbírósnak közvetlen felhívására, vagy ha olyan bűncselekményről értesült, melynél az azonnali intézkedés elmulasztása veszéllyel járt volna.¹⁰⁹

A községi elöljáróság saját kezdeményezéséből bűnügyi nyomozást csak akkor teljesíthetett, ha veszély volt a késelemben, a csendőrség nem volt jelen, s kellő időben értesíteni sem lehetett. Bűnügyi nyomozásokat, illetve egyes nyomozó cselekményeket rendszerint csak akkor végezhetett, ha erre a királyi ügyész, a vizsgálóbíró, a járásbíró vagy az illetékes főszolgabíró utasítást adott.

Továbbra is kötelező volt a hivatalból üldözendő bűncselekményeknek, a királyi ügyészséghez illetőleg járásbíróhoz teendő, feljelentése a hatóságok és azok tagjai számára. Fennállt a nyomok és bizonyítékok megőrzési kötelezettsége, továbbá az is, hogy bűncselekmény miatt bárki feljelentést tehetett. Sürgős intézkedéseket vasárnapokon és ünnepnapokon is elrendelhettek illetőleg foganatosíthattak.

A törvényszék vizsgálóbírója és a járásbíró a nála beadott feljelentést vagy magánindítványt köteles volt azonnal közölni a királyi ügyésszel, akinek indítványa előtt csak a halaszthatatlan, az eljárás célját veszélyeztető nyomozó cselekményeket teljesíthette.

A felvett jegyzőkönyveket a járásbíró haladéktalanul áttette a királyi ügyészhez, aki a nyomozás ismételése, vagy kiegészítése iránt intézkedhetett. Letartóztatás esetén az iratokat legfeljebb negyvennyolc óra alatt kellett átadni a királyi ügyészhez, aki további negyvennyolc óra alatt döntött a letartóztatás megszüntetéséről, vagy az előzetes letartóztatás iránt való határozathozás végett az iratokat továbbította a vizsgálóbíróhoz.

A nyomozó hatóság megtilthatta a nyomozás színhelyén levőknek az onnan való távozást, vagy utasíthatta őket, hogy a nyomozás befejezéséig ugyanabban vagy valamely szomszéd házban vagy helyiségben tartózkodjanak. Legfeljebb 24 óra időtartamra letartóztatható volt, aki az előzőekben írt tilalmat vagy rendelkezést megszegte, vagy a hivatalos eljárást szándékosan zavarta, vagy a nyomozó hatóság hatáskörébe tartozó intézkedéseknek ellenszegült.

A rendőri hatóság, nyomozó cselekményeiről jegyzőkönyvet készített. A mennyiben valamely tanúnak eskü alatt való kihallgatása, megbüntetése vagy vallomásra kényszerítése, szakértőnek megbüntetése, továbbá szemle, lefoglalás, személymotoszás vagy házkutatás foganatosítása vagy előzetes letartóztatás elrendelése vált a nyomozás folyamán szükségessé, a királyi ügyészség vagy a rendőri hatóság ezeknek az intézkedéseknek elrendelését - a nyomozás iratainak vagy másolatuknak bemutatásával - rendszerint a vizsgálóbírónál vagy a járásbírósnál indítványozta. Ezek az indítvány felett határoztak, esetleg érdemleges határozat hozása előtt a nyomozást kiegészíthették.

Az említett cselekményeket halaszthatatlan szükség esetében, a nyomozást teljesítő rendőri hatóság is elrendelhetette és foganatosíthatta, kivéve a tanúk megesketését, a tanúk vagy a szakértők megbüntetését és vallomásra, illetőleg nyilatkozatra kényszerítését, a lefoglalandó tárgy kiadására való szorítást és a lefoglalt postai küldemény felbontását.

A felvett jegyzőkönyvek a halaszthatatlan szükség indokolása mellett, bemutatandók voltak vizsgálóbírónak, aki azokat az alaki kellékekre nézve és az eljárás eredménye tekintetében is megvizsgálhatta, a szemle, a házkutatás és a személymotoszás körül teljesített eljárást kiegészíthette vagy ismételhette, az előzetes letartóztatásnak és a lefoglalásnak fenntartása vagy megszüntetése iránt pedig határozott. A gyakorlat azonban némiképp eltérően értelmezte a törvényi rendelkezést. „*A rendőrség indítványozási joga illuzórikussá lett, mert a vizsgálóbíró rendszerint azt feleli az indítványra: ha sürgős a bírói cselekmény végezd el rendőrség, jogosítva vagy rá, ha nem sürgős, akkor én sem rendelem el most.*”¹¹⁰

Minden rendőri hatóságnál gondoskodni kellett a szolgálat folytonosságáról, ami azt jelentette, hogy a bűncselekmények iránti feljelentések és panaszok mindenkor felvehetők s a bűnügyi nyomozások azonnal folyamatba tehetőek legyenek. Figyelmeztető irattal jelölték meg azt a hatósági tagot és helyiségét, aki a feljelentések felvételével volt megbízva. Ezt, továbbá azoknak a hatósági tagoknak a nevét és lakcímét, akiket nyomozások teljesítésével s egyes nyomozási cselekményeknek sürgős esetekben való foganatosításával a rendőri hatóság főnöke megbízott, a királyi ügyészséggel, a vizsgálóbírókkal valamint a járásbírókkal közölték.¹¹¹

A csendőr őrs-parancsnokság jelentés, értesítés, ha pedig a terhelt, mint fogoly, vagy mint elővezetendő egyén kísértetett át, tényvázlat formájában tette meg a feljelentést az illetékes hatóságnak. Jegyzőkönyvet nem vett fel.

Szintén nem vehettek fel jegyzőkönyvet a többi rendőri közegek sem eljárásukról, hanem annak eredményéről mindig jelentést szerkesztettek.¹¹²

A nyomozás folyamán nemcsak a terhelt, hanem a mentő körülmények is kiderítendőek voltak és különös gondot kellett fordítani ama bizonyítékok megszerzésére, melyeknek megsemmisülésétől tartani lehetett.

A vizsgálat és a vizsgálóbíró

A vizsgálat célja volt azoknak az adatoknak bírói kiderítése és megállapítása, melyek alapján dönteni lehetett a főtárgyalás elrendeléséről, vagy a bűnvádi eljárás megszüntetéséről. A vizsgálat az e cél szabta határokon túl nem terjedhetett. A vizsgálóbíró kirendelése továbbra is az 1891. évi törvényi rendelkezésen nyugodott. A törvényszékeken minden év novemberében megalakított vádtanácsba vizsgálóbíró nem volt beosztható, mivel az a vizsgálóbíró felügyelő és fellebbviteli fóruma volt.¹¹³

A vizsgálóbírói szolgálat folytonosságát biztosították, melynek szellemében a sürgős teendőket köteles volt a vizsgálóbíró a nap bármely órájában teljesíteni. Hétköznapokon hat órát, ünnepnapokon három órát tartozott hivatalos helyiségében tölteni és intézkedni. Ha onnan hivatalos eljárás végett, vagy a hivatalos órák elmúltá után távozott, tartózkodási helyét a bíróságnál és lakásán is meg kellett hagynia. A hivatalos órákat a bíróság főnöke határozta meg, úgy hogy azokból hétköznapon legalább egy óra délutánra esett. A vizsgálóbíró hivatali helyiségének ajtajára kifüggesztett táblán feltüntették a hivatalos órákat, a vizsgálóbírónak és állandó helyettesének nevét és lakcímét.

Ha a vizsgálóbíró hivatalos eljárás végett székhelyéről távozott, köteles volt azt valamint működésének helyét és visszatérének valószínű idejét a bíróság főnökének bejelenteni és állandó helyettesének tudtára adni.

A sürgős teendők végrehajtását célzóan szolgálatra kötelezett napos vagy hetes vizsgálóbíró nevét és lakcímét a törvényszék hirdetési táblájára kitűzték, az ügyészséggel és a rendőri hatóságokkal közölték.

A törvényszék vizsgálóbírója köteles volt a vizsgálatok állásáról és menetéről, a fogva levőkről a vádtanácsnak e célra előre meghatározott ülésében havonként szóval jelentést tenni. A járásbírósnak a vizsgálatot teljesítő bírója a havi jelentéseket írásban küldte be és azokat a vádtanácsban annak egyik tagja adta elő.

Vizsgálatnak kellett megelőznie a főtárgyalás elrendelését a következő esetekben: halállal vagy életfogytig tartó fegyházbüntetéssel fenyegetett bűntettek esetében; öt évet meghaladó, határozott tartamú szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő cselekmények esetében, kivéve, ha tettenkapás forgott fenn, vagy bűnösségéről a terhelt a nyomozás adataival teljes összhangzásban álló beismerést tett; ha a királyi ügyészség indítványozta; ha a vádat egyedül magánvádoló képviselte; ha a terhelt oly körülményekre hivatkozott, melyek kiderítése vagy megállapítása céljából a vizsgálat a védelem előkészítése végett kívánatos volt; ha a vádtanács más okból szükségesnek látta.

A kötelező esetek törvényi felsorolása és az ügyészi jogállás jelentősen csökkentette a vizsgálóbírók elé kerülő ügyek mennyiségét illetőleg a nyomozások olyan mélységűvé válásához vezetett, hogy azok tulajdonképpen megvalósították a vizsgálatot is.¹¹⁴

A vizsgálat elrendelését rendszerint a vizsgálóbírónál kellett indítványozni, aki első fokon határozott annak elrendeléséről vagy mellőzéséről. Ha történt feljelentés, azt az indítványhoz csatolták, ha pedig nyomozást teljesítettek, annak iratait és a bizonyítékokat az indítvánnyal együtt bemutatták. A vizsgálatnak a fegyveres erő vagy a csendőrség tényleges szolgálatban levő tagja ellen, a rendőrség vagy a pénzügyőrség tagja ellen, állami, törvényhatósági, községi vagy felekezeti szolgálatban álló vagy az egyházi rendhez tartozó egyén ellen, vasúti, gőzhajózási vagy bányavállalatnál alkalmazott ellen való elrendeléséről az illető feljebbvaló hatóság, ügyvéd vagy közjegyző ellen való elrendeléséről pedig fegyelmi hatóságuk volt értesítendő.

A nyomozás cselekményei a vizsgálóbíró által, csak hézagos voltak miatt, kétség vagy homály eloszlátása végett vagy abban az esetben voltak ismétlendők, ha oly bizonyítékokra vonatkoztak, melyről valószínű volt, hogy a főtárgyaláson nem lesz felvehető.

A vizsgálóbíró a vizsgálat folyamában hivatalból, indítvány bevétele nélkül is köteles volt megtenni mindazokat az intézkedéseket, amelyek a való tényállás megállapítása s a tettes és a részes kinyomozása végett szükségesek. A nyomokat, ha még nem történt meg, hiteles módon biztosította, a szökésben lévő terhelt kézre kerítésére és a bizonyítékul szolgáló tárgyak bírói őrizetbe vételére intézkedett. Lefolytatta a kihallgatásokat és foganatosította a szükséges nyomozó cselekményeket.

A vádló és a védő, a terheltnek és a tanuknak kihallgatásánál, a terhelt pedig a tanuk kihallgatásánál rendszerint nem lehetett jelen, viszont a bírói szemle, a házkutatás, a lefoglalás, az iratok átkutatása és a szakértők kihallgatása lehetőleg a felek vagy megbízottjaik jelenlétében volt foganatosítandó.

Minden vizsgálati cselekményt, jegyzőkönyvvezető alkalmazásával, jegyzőkönyvvezettek, melynek szabályait a törvény részletesen rögzítette. A rendelkezések megszegése esetén a vádtanács, a törvényszék és a felsőbb fokú bíróság a vizsgálóbírót rendbírsággal büntethette.

A királyi ügyészség bármikor kérhette a vizsgálati iratoknak hozzá történő áttételét, amelyet csak akkor lehetett megtagadni, ha az, az eljárás fennakadását okozta volna.

Akik vizsgálati cselekmény teljesítésénél a vizsgálóbíró intése után is sértő, vagy durva magaviseletet tanúsítottak, azokat a vizsgálóbíró elzárásra átváltoztatható pénzbüntetéssel sújthatta, szükség esetén a rendetlenkedőt a helyszínről el is távolíthatta. A fogva levő terhelt ellen ilyen rendetlenkedés miatt fegyelmi büntetést alkalmazhatott. A katonai bíróság hatóságának alávett egyént a vizsgálóbíró rendreutasíthatta, szükség esetén működése helyéről eltávolíthatta és megbüntetése végett a legközelebb levő katonai hatóságot megkereste.

A vizsgálóbíró a vizsgálatot megszüntette, ha a vádló a vádat elejtette, és a vád képviseletét az arra jogosított sértett át nem vette. Egyéb esetekben a vizsgálatot csak a vádтанács vagy az ítélebírószág szüntethette meg.

A fogva tartás

A fogva tartás formái is átmentek elnevezésbeli változásokon s különösen a letartóztatás¹¹⁵ fogalmával kapcsolatban merültek fel a dualizmus időszakában értelmezési problémák. A kifejezést használták a bekísérés, elfogás szavak helyett, melyet az 1884-ben kiadott miniszteri utasítás nyomtatékosan kifogásolt. „Különösen tapasztaltam, hogy a letartóztatás fogalmával még a rendőri tisztviselők mindegyike sincs tisztában, sőt magában a szolgálati utasításban, amely 1880. évben adatott ki, a letartóztatás szó használatik bekísérés, elfogás helyett. Letartóztatás csak a hivatalos helyiségben eszközölhető, miután a megidézett, elővezetett vagy bekísért kihallgattatván, arra vonatkozólag oly körülmények derítették ki, melyek törvény szerint indokolják vagy követelik, hogy az illető személyes szabadságától megfosztassák, míg az ügy érdemében az illetékes bíró nem intézkedett.”¹¹⁶

A Sárga könyv rendelkezései szerint az előnyomozás alatt oly esetekben, melyekben tartani lehetett, attól, hogy a büntett elkövetésének gyanújával terhelt egyén megszökik, kötelesek voltak a közbiztonsági közegek annak letartóztatását, illetőleg feltartóztatását és elővezettetését sűrűgösen végrehajtani. A közbiztonsági tisztviselő által letartóztatott egyén, ha időközben a vizsgáló bíró nem jelent volna meg a büntett elkövetésének színhelyén, a letartóztatást követő 3 nap eltelte után okvetlenül azon járásbírószág elé volt állítandó, melynek területén letartóztatott. Vagyis a közbiztonsági tisztviselők és a közbiztonsági közegek a tetten ért elkövető elfogásán kívüli esetben is, előzetes fogságba helyezhették a terheltet, de arról a bírósághoz haladéktalanul jelentést kellett tenniük, a foglyot pedig 3 napon belül oda átkísérni. A vizsgálóbíró a büntett elkövetésének gyanújával terhelt egyén letartóztatását elrendelhetette, ha pedig már letartóztatott volt, annak további letartóztatása, vagy a letartóztatás megszüntetése iránt határozhatott. Ha a vizsgálóbíró a letartóztatott egyént a letartóztatást követő nyolc nap alatt sem szabad lábba nem helyezte, sem vizsgálati fogságát nem rendelte el, köteles volt a további letartóztatás iránt a törvényszék határozatát azonnal kikérni. Ez a letartóztatás (előnyomozás) tartama alatt 8 naponként ismétlendő volt.

A vizsgálat során a vizsgálóbírónak a vizsgálat megindítását rendelő határozatában is döntenie kellett a tett elkövetésének gyanújával terhelt egyén letartóztatása vagy szabad lábba helyzetése iránt. Letartóztatás esetén a gyanúokok még nem elég nyomtatékosak a vizsgálati fogság elrendeléséhez. Utóbbi esetében két okba tömöríthetők a feltételek. Ezek a vizsgálat megghiúsításának a veszélye és a szökés veszélye.¹¹⁷

A fogágba helyezéskor az őrizetes ruházatát átvizsgálták, különös figyelemmel a szökést elősegítő tárgyakra, eszközökre – pénz, fegyver, egyéb – és személyleírását rögzítették, hogy esetleges szökése esetén elfogatása iránt körlevelet bocsáthassanak ki.¹¹⁸

A fogva tartásról értesíteni kellett hadkötelezettség vonatkozásában az illetékes katonaságot, nagyobb szolgáltatóknál dolgozók vagy állami tisztséget betöltők esetében az előljárót, a munka folyamatosságának biztosítása végett.

A bűnvádi perrendtartás egy fejezetben, alcímek alatt rendelkezett az előzetes letartóztatásról, a vizsgálati fogságról továbbá a letartóztatottak és a vizsgálati foglyok elhelyezéséről illetőleg a velük való bánásmódról.

Az előzetes letartóztatás törvényi szabályozásához fűződően a rendőrségi és a csendőrségi utasítások részletes magyarázatot, rendelkezést adtak. A törvényi szabályozásban fellelhető az őrizet¹¹⁹ kifejezés is, bár azzal együtt a letartóztatás kérdésköre küzd az értelmezési nehézséggel. A testületi utasítások viszont elfogásról, előállításról illetőleg bekísérésről szoltak s csak azokat követhette a letartóztatás.

Az előzetes letartóztatást megalapozhatta a tettenérés; a szökés, elrejtőzés; az eljárás megghiúsítására törekvés; és a bűnismétlés.¹²⁰

A tetten kapott személyt bárki elfoghatta, de köteles volt őt azonnal a legközelebb levő járásbíróhoz, vizsgálóbíróhoz, királyi ügyészséghez vagy rendőri hatósághoz kísérni, vagy ha ezt nem tehetette, az említett hatóságok közül a legközelebb levőnél nyomban jelentést tenni.

A hatóság a tetten kapottat, ha erre törvényes ok fennforgott, őrizet alá vette. Az előzetes letartóztatást rendszerint a vizsgálóbíró, esetleg a vádtanács vagy az ítéldbíró, ha pedig a késelem veszéllyel járt, a járásbíró vagy a rendőri hatóság írásba foglalt határozatban rendelte el. Fennállt ugyanaz az értesítési kötelezettség, mint a nyomozás elrendelésénél illetőleg katonai bíróság hatóságának alávetett egyén ellen elrendelt előzetes letartóztatás csak feljebbvaló hatósága útján volt foganatosítható. Mozgósítás esetén polgári hatóság azzal szemben rendelhetette el az előzetes letartóztatást, aki a behívó parancsnak nem tett eleget vagy olyan bűntettel volt gyanúsítható, amelyre a törvény legkisebb büntetésül ötévi fegyházat vagy ennél súlyosabb büntetést rendelt.

Bármely közhatóság, közhivatalnok vagy hatósági közeg letartóztathatta azt, aki ellen hivatalos értesülése szerint, elfogató parancs vagy nyomozó levél volt kibocsátva. A letartóztatottat a legközelebb levő vizsgálóbíró, járásbíró, királyi ügyészség vagy rendőri hatóság elé kellett állítani, ahol intézkedtek a körözést elrendelő hatósághoz történő kísérésre. A fogva tartottat 24 órán belül ki kellett hallgatni és dönteni kellett a további fogva tartásról. Katonai bűncselekmény esetén a letartóztatott egyént 48 órán belül a legközelebbi katonai hatóságnak kellett átadni.

Az *előzetes letartóztatás* rendszerint csak a nyomozás befejezéséig és legfeljebb tizenöt napig tarthatott, melyet a vádtanács a királyi ügyészségnek indokolt előterjesztésére, egy ízben további tizenöt nappal meghosszabbíthatott.

Vizsgálati fogság volt elrendelhető ama terhelt ellen, aki kihallgatása után is bűntett vagy vétség nyomatékos gyanúja alatt maradt, s akivel szemben a letartóztatási okok valamelyike fennállt. Halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő cselekmény esetén, a terheltnek szabadlábbon hagyását csak a vádtanács engedhette meg. A vizsgálati fogságot a vizsgálóbíró, esetleg a vádtanács vagy az ítéldbíró rendelhetette el.

A vizsgálóbíró által elrendelt vizsgálati fogság rendszerint három hónapig tarthatott, mely határidőt a vádtanács kivételes esetekben és nyomós ok alapján egy hóval meghosszabbíthatta. A meghosszabbítás tüzetes indokolással ismételhető volt.

Szökés, távolmaradás veszélye indokával előzetes letartóztatásba vagy vizsgálati fogságba helyezendő vagy fogva levő egyént szabad lábbon kellett hagyni, illetőleg szabadlábbon kellett helyezni, ha maga, vagy helyette más megfelelő biztosítékot adott és ez, tekintettel a vád tárgyává tett bűncselekményre és a terheltnek személyes körülményeire, megszökését valószínűtlenné tette.

Előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság foganatosítása kizárólag pénzbüntetéssel büntetendő vétség esetén tilos volt. Az eljáró hatóságoknak és hatósági közegeknek kötelessége volt oda törekedni, hogy az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság a lehető legrövidebb ideig tartson és a legnagyobb kíméllettel kerüljön végrehajtásra. A fogva tartást, lehetőleg mindenkitől elkülönítve, külön helyiségben kellett foganatosítani, és figyelemmel lenni a foglyok műveltségi fokára, társadalmi állására és a terhükre rótt bűncselekmény minőségére, továbbá a jogerősen elítéltektől való elkülönítésre.

A bűnvádi perrendtartás módosításairól

A bűnvádi perrendtartást a második világháborúig, többnyire kisebb jelentőségűen, de nyolc alkalommal módosították.¹²¹

Erőteljes változást hozott a fiatakorúak bíróságáról szóló 1913-ban született törvény, amely az előkészítő eljárás vonatkozásában is szigorú és részletes szabályozást jelentett. Minden fiatakorút a fiatakorúak bíróságánál kellett feljelenteni illetőleg a másutt tett feljelentést hozzá kellett átnenni. A bíróság a feljelentést rövid úton közölte a fiatakorúak ügyészével, a halaszthatatlan intézkedéseket azonban addig is megtette, amíg a fiatakorúak ügyésze indítványát előterjesztette.

A nyomozást a fiatakorúak bírása rendelte el s a rendőri hatóságok és közegek közbejöttével rendszerint maga vezette. Az előzetes eljárásban a fiatakorúak bíróját ugyanazok a jogok illették meg, mint a vizsgálóbírót.

A rendőri hatóság fiatakorú bűnügyében a bíróság utasítása nélkül csak halaszthatatlan nyomozati cselekményeket teljesíthetett. Az elfogott, vagy bekísért fiatakorút haladéktalanul át kellett kísérni a fiatakorúak illetékes bíróságához.

Ha a fiatakorú azonnal nem volt a bíróság elé állítható, a rendőri hatóság vagy a rendes bíróság őt kivételesen fontos okból őrizetben tarthatta, melynek tartama a negyvennyolc órát nem haladhatta meg.

A bíró a fiatakorút a bírósági fogház helyiségében helyezhette őrizet alá, amelynek tartama a tizenöt napot rendszerint nem haladhatta meg. Súlyosabb esetekben a fiatakorúak törvényszéki tanácsa az őrizet tartamát az ügyész előterjesztésére esetről-esetre egy-egy hónappal meghosszabbíthatta. A fiatakorút az erkölcsi állapotára veszélyes letartóztatottaktól elkülönítve kellett őrizni és munkával foglalkoztatni. Előzetes letartóztatásnak és vizsgálati fogságnak fiatakorúval szemben nem volt helye.

Az igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről szóló 1921-ben hatályba lépett törvény a nyomozás és a vizsgálat szakában is érvényesített új rendelkezéseket.

A rendőri hatóságnak a bünygyi nyomozással megbízott tagjait a királyi törvényszék székhelyén, oly módon kellett elhelyezni, hogy a királyi ügyészség a nyomozás menetét lehetőleg szóbeli utasítással irányíthatta és ellenőrző tevékenységét írásbeli érintkezés nélkül is közvetlenül gyakorolhatta.

A királyi ügyészség egyes nyomozó cselekményeknek teljesítése végett bármely királyi törvényszék vizsgálóbíráját megkereshette és a nyomozást maga is teljesíthette.

Meghatározta a kötelező vizsgálat eseteit az érintett bűncselekményekre utalással melyekből kivette a tetten kapást és a terhelt teljes körű beismerő vallomását. Utóbbiak, illetőleg más bűncselekmények esetében akkor előzhette meg vizsgálat a főtárgyalást, ha azt a királyi ügyészség indítványozta; ha a vádat egyedül magánvádló képviselte, vagy ha a bíróság a terhelt kérelemére vagy más okból szükségesnek látta.

Záró megjegyzések

A büntetendő cselekmények nyomozása, vizsgálata és az elkövetők elítélése a kiegyezést követően különült el, mind szervezetileg, mind személyileg. Ezt követően sem volt és jelenleg sincs igazságügyi rendvédelmi szerv, vagy, ha úgy tetszik az igazságszolgáltatás szervezetében funkcionáló bünygyi rendőrség, ámbár napjainkban bizonyos bűncselekmények felderítésére illetőleg vizsgálatára léteznek ügyészségi nyomozó szervek, melyek kétség kívül az igazságszolgáltatás szervezetébe sorolandók. Az ügyész közvádlói szerepe mellett, nyomoztat és nyomoz, valamint a nyomozó hatóság önálló nyomozása felett gyakorolja a felügyeletet.¹²²

Az 1951-ben megszüntetett, a bíróság szervezetébe tartozó, vizsgálóbírói intézmény helyébe az általános nyomozó hatóságot jelentő rendőrség (esetenként az ügyész és más nyomozó hatóságok) bünygyi szolgálati ágának vizsgálói léptek.¹²³ Ekkortól nemcsak a nyomozás, hanem a vizsgálat is közigazgatási/rendőri jellegű tevékenység.

A hatályos büntetőeljárás törvény szerint általános nyomozó hatóság a rendőrség. Nyomozó hatóságok továbbá a Nemzeti Adó- és Vámhivatal; külföldön lévő magyar kereskedelmi hajón vagy polgári légi járművön a hajó, illetve a légi jármű parancsnoka; a legfőbb ügyész engedélyével a külön törvényben meghatározott feltételek esetén az Európai Unió tagállamainak nyomozó hatóságai, továbbá az Európai Rendőrségi Hivatal (EUROPOL) részvételével egy ügyre vagy ügyek meghatározott csoportjaira létrehozott közös nyomozó csoport.

A vizsgálóbíró nem azonos a törvényszék elnöke által, a bírói karból kijelölt, napjainkban működő nyomozási bíróval. Utóbbi a vádirat benyújtása előtt látja el első fokon a bíróság feladatait.¹²⁴

E tanulmány az előzőekben érintetteken túl, a nyomozó (nyomozati) illetőleg bírói cselekményekkel nem kívánt foglalkozni, megjegyezve, hogy azok a tárgyalt rendelkezésekben részletes szabályozásra leltek.

A források megjelölésnél/hivatkozásoknál kiemelt figyelmet kaptak a rendvédelmi testületek illetőleg a rendvédelemmel foglalkozó hatóságok, közegek.

Jegyzetek:

¹Nyomoz: 1. Bűncselekmény tettesét, körülményeit felderíteni igyekszik. 2. Valami után kutat. Nyomozás: Az, az eljárás, amellyel valamely (bűn) ügyben nyomoznak. Keresés, kutatás.

Vizsgál: 1. Alaposan, részletesen megnéz, figyel. Alaposan tanulmányoz valamit, hogy mivoltáról, állapotáról tudomást szerezzen. Vizsgálat: 1. Az a cselekvés, hogy valamit (valakit) vizsgálnak. Nyomozás adatainak felülvizsgálata a tárgyalás előkészítésekor. (Loc.cit. 1517.p.)]

MÉK 1022.p. + 1517.p.

²FARKAS – RÓTH: 23.p.

³WERBÓCZY

⁴Loc.cit. 532-533.p.

⁵ - „Az „alispánok, szolgabírák és a károk megvizsgálására és helyreállítására kirendelt tizenkét választott esküdt a legszilárdabb eskü alatt tartozzanak az összes gonosztevőket, tudniillik úgy a nemeseket, mint a nem nemeseket is, kifürkészni, neveiket megtudni és a lajstromba beírni s őket aztán érdemük szerint megbüntetni.”

1514/XXXIII. tc. 2. §

- Ha „maga a bíró és esküdt polgárok lennének a gonosztevők, az alispánok és szolgabírák meg a tizenkét választott ember értesítésére és megkeresésére a jobbágyok összessége vigye be a vármegye törvényszékének a helyére, tudniillik a legelső törvényszéki ülésre és ott halálra kell őket ítélni.”

1514/XXXIX. tc.

⁶ - „Ha azokat a katonákat (akár gyalogosokat, akár lovasokat), a kiknek uruk nincsen vagy rablás, vagy nyereszkedés céljából, mint valamely urat szolgáló és fizetett katonák kóborolnak, valahol megtalálhatják, paraszt kézzel is elfoghassák és az ügy elbírálása után az ilyeneknek azonnal fejüket vehessék.”

1595/XXXII.tc.

- „És ezeket a bármily név alatt bujdokoló hajdúkat, ha akárhol fogságba ejtették, minden embernek szabadságában álljon, úgy a magyar, mint a német területen büntetlenül megölnie.”

1598/XXIX.tc.

⁷ 1527/VI.tc.

⁸ 1548/L.tc.

⁹ - 1625/XIII.tc. 1-2.§

- „És ha a parasztok, vagy azoknak a birtokoknak a lakosai, a melyeken azok tartózkodnak, az ispán emberei ellen fölkelnének, és nekik ellent állnának, hogy azokat el ne foghassák; az ispán a birtokot azonnal ne foglalja el, hanem tartozzék másodsor nagyobb erővel és nagyobb hatalommal ráküldeni és mind az említett gonosztevőket, mind pedig azokat a parasztokat is elfogatni.”

1486/XLVIII.tc. 1.§

¹⁰ GYÁRFÁS ; SZAKÁLY

¹¹ GYÁRFÁS: op.cit. 12.p.

¹² 1662-ben a budai vezír néhány paraszthadnagyot maga elé hivatott, majd megfenyegetett, melynek következtében több faluban letették a fegyvert. Ennek hírére a gonosztevők nagyobb merészséggel garázdálkodtak. 1665-ben a budai pasa a nagykorósiakat már nem vonatta kérdőre, ha a zsaroló, csatára kész hajdúkat kéttollú fejszével vagy kapával megölték. 1669-ben a török a Jászságban már megengedte a fegyveres fellépést és a halál díját sem fizettette meg, ha az üldözött gonosztevőket halálosan megsebesítették.

Loc.cit. 20.p.

¹³ KOLOZSVÁRI – ÓVÁRI 517-528.p.

¹⁴ ILLÉSSY: 265.p.

¹⁵ 1638/LX.tc. 1. + 2. §

¹⁶ ZSOLDOS: A szolgabírói hivatal. 269.p.

¹⁷ SZÉKÁCS: 11.p.

¹⁸ A neoabszolutizmus első időszakában az 1803-as és 1852-es osztrák büntető törvényeket alkalmazták Magyarországon is. 1861-ben az „Ideiglenes Törvénykezési Szabályok” ismét hatályossá tette a régi magyar jogot, melynek érvényesülését a neoabszolutizmus második időszakát kitöltő SCHMERLING-provizórium jelentősen hátráltatta.

RÁTH

²⁰ „A kínzó vallatások annál fogva, mivel az igazság kikutatására alkalmas és megfelelő eszközt nem nyújtanak, hanem inkább büntetés számba mennek, addig, míg a büntető eljárásra nézve országgyűlésileg más intézkedés nem tétetik, egyszerűen tiltva lesznek.”

1790/91/XLII.tc.

²¹ - „Különben, az akaratlan és kényszerített bevallások hasonlatosságára, elhatározzák, hogy azokat a törvényszékeken jogilag és tetteleg semmieseknek tartásák.”

1687/XIII. tc. 1.§

- Ezzel az 1471/XXVI.tc. ezirányú szabályozása is megújításra került.

1471/XXVI.tc.

- BÓDINÉ

²² - A Pesti Hírlap 1843. évi 7. száma hosszan írt erről. A vezércikket ismételten közreadó büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye tovább is ment, amikor arról szólt, hogy „Sajnos, a mi csendőreink ugyanazt teszik, amit hajdan a csendbízatosok tettek. A helyzet talán még rosszabbodott, mert a földesúr patrimoniális állása némi részben mégis megvédte a jobbágyot, és megvédte a földesúr érdeke is; ma azonban a gyanúba vett egvén védtelenül ki van szolgáltatva a katonai szervezetű és külön fogdíjban részesülő csendőrségnek.”

FAYER: 37.p. ; a vezércikk 40-43.p.

A császári csendőrség működése során keletkezett neoabszolutizmuskori rossz tapasztalatok ismételt kialakulását igyekeztek megelőzni a Magyar Királyi Csendőrség működtetése során.

- „A csendőrség által előállított vagy elővezetett terheltnék jegyzőkönyvi kihallgatása a csendőrség részéről tapasztalt bánásmód felől.” Csendőr által bekísért minden terhelthez a vizsgálóbíró vagy a járásbíró bírója az első kihallgatás alkalmával a bekísérő csendőrök távollétében kérdést volt köteles intézni arra vonatkozóan, hogy vannak-e a testén sérülések, bántalmazások nyomai, azok hogyan keletkeztek illetőleg a csendőrök bánásmódja ellen él-e panasszal. Szükség esetén orvosi látelvetet vettek fel, melynek másolatát a jegyzőkönyv másolatával együtt az illetékes csendőr szakasparancsnoksághoz továbbítottak.

5400/1899. (XII. 10.) IM.r 2.§

- A csendbiztosok vállalási parancsairól O'SVÁTH Pál írt visszaemlékezésében.

O'SVÁTH: 10.p.

- A figyelembe nem vehető vallomások körében a szakirodalom szerzői is felhozták a kényszerítés meglétét. „Sokszor a bűntény valósága iránt kétség támadhat, midőn a vallomás, kényszerítés mellett vétetett ki, mivel ilyenkor a félénkebbek ijedségből is könnyen ellenkezőt mondanak.”

KASSAY: 103.p.

²³ HAJDÚ

²⁴ BERTA. 28.p.

²⁵ FARKAS – RÓTH: op.cit. 55.p.

²⁶ FAYER: op.cit. 144-190.p.

²⁷ - Loc.cit. 56.p.

- NYÁRY Pál szerint a büntetőeljárás „valamely törvénybe ütköző s mások személyi vagy értéki bátorsága sérelmével elkövetett tett nyomozása, a tettesnek bíró elébe idézése vagy állítása, a vád bizonyítása, a vádlott védelme s elültetése módját foglalja magában.”

NYÁRY

- Ifj. PALUGYAY Imre közvetlenül a járási főszolgabírók alá rendelt biztosokkal végeztette volna el a nyomozási teendőket.

Ifj. PALUGYAY: I.köt. 202.p.

²⁸ SZLEMENICS Pál (Kecskemét, 1783. I. 22. – Pozsony, 1856. XII. 6.) a Magyar Tudományos Akadémia első jogász tagjaként egyik megeremtője a magyar nyelvű jogtudománynak.

SZLEMENICS

²⁹ PAULER Tivadar (1816-1886) jogtudós, politikus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, több miniszteri poszt betöltője.

PAULER

³⁰ ZSOLDOS Ignác (1803-1885) jogtudós, a Magyar Tudós Társaság (Tudományos Akadémia) tagja, Veszprém megyei főszolgabíró, főjegyző, ítélő bíró.

ZSOLDOS: *Néhány szó a honi közbátorságról.*

³¹ Loc.cit. 1.p.

³² Loc.cit. 2.p.

³³ Loc.cit. 23.p.

³⁴ Idem: *A szolgabírói hivatal.* op.cit. 256-257.p.

³⁵ Loc.cit. 278.p.

³⁶ Loc.cit. 283.p.

³⁷ 1860. X. 2-án az uralkodó összehívta az 1861. I. 23-tól III. 4-ig üléselő Országbírói Értekezletet. A 18 ülés eredményeképpen megszületett az *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok*, amit a 1861. VII. 23-án tartott kúriai ülés, eltérő alkotmányos rendelkezésig, zsinórmértékül fogadott el.

RÁTH: op.cit.

³⁸ Loc.cit. I.köt. 248-251.p.

³⁹ „A mezei rendőri kihágások tekintetéből az 1840-ik évi 9-ik törv. cikk által a testi büntetés fenntartva levén és az 1848-ik évi törvények által sem töröltetvén az el egészben, de a testi büntetésnek fenntartása, míg más célszerűvel a törvényhozás által nem pótolatik, a közfigyelem fenntartása tekintetéből, a kihágások minden nemeinél is nélkülözhetetlennek mutatkozván, a testi büntetés óvatos használata kihágásoknál fennhagyatik ugyan. . . . A testi büntetést mindég csak előleges orvosi vizsgálat után, és csupán testalkatuknál fogva arra alkalmas egyéneken lehet végrehajtani.”

Loc.cit. I.köt. 249.p.

⁴⁰ ERNYES: *A magyar rendőrség története.*

⁴¹ SZUT-Pandúr.

⁴² ERNYES: *Baranyai rendőrségek.*

⁴³ Idem: *Pécs város rendőrsége.*

⁴⁴ 1867/XII.tc.

⁴⁵ 1869/IV.tc.

⁴⁶ 1870/XLII.tc. ; 1871/XVIII.tc. ; 1872/XXXVI.tc.

⁴⁷ 1871/XXXI.tc.

⁴⁸ 1871/XXXIII.tc.

⁴⁹ 1874/XXXIV.tc.

⁵⁰ 1871/LII.tc.

⁵¹ A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi törvény megjelenéséig a büntető eljárást, az 1872-ben törvényjavaslat alapján kiadott *Ideiglenes eljárási szabályzat* a kiadvány borítójának színe után *Sárga könyv* néven ismertté vált 122 paragrafusból álló szokásjogi forrás szabályozta.

Sárga könyv.

⁵² Új.1867. 16-18.p.

⁵³ ERNYES: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmusban.

⁵⁴ 1881/III.tc.

- ⁵⁵ 1872/XXXVI.tc. op.cit. 20-21.§ ; 1881/XXI.tc.
- ⁵⁶ Az osztályá, majd testületté avanszált egység születési időpontja a visszatekintéseket elkészítő szerzők eseteiben eltérő.
- BORBÉLY – KAPY: 22.p. ; GELLÉRT – SIMONYI: 44. p. ; VÉCSEY: 3.p.
- ⁵⁷ ERNYES: A magyar rendőr szakirodalom kezdetei.
- ⁵⁸ KASSAY: op.cit. 82.p.
- ⁵⁹ Loc.cit. 85.p.
- ⁶⁰ SZLEMENICS: op.cit. 213.p.
- ⁶¹ KEDVESSY: 11.p.
- ⁶² FEGYSZAB ; SZOLGUT
- ⁶³ SZABVÁNY
- ⁶⁴ Loc.cit. 338.p.
- ⁶⁵ 1871/XXXI.tc. op.cit. 5-6. § + 16. §
- ⁶⁶ 1891/XVII.tc.
- ⁶⁷ 1869/IV.tc. op.cit. 3-14. §
- ⁶⁸ 1871/XXXIII.tc. op.cit. 17-23. §
- ⁶⁹ 1871/XXXI.tc. op.cit. 4. § ; 1871/XXXIII.tc. op.cit. 22. §
- ⁷⁰ 4010/1872. (IV. 4.) IM.r. ; 1586/1872. (I. 2.) IM.r.
- ⁷¹ 4010/1872. (IV. 4.) IM.r. op.cit. 62. § + 65. § + 66. §
- ⁷² Loc.cit. 68. §
- ⁷³ 1586/1872. (I. 2.) IM.r. 24. § + 27. §
- ⁷⁴ Loc.cit. 19. § + 20. §
- ⁷⁵ *Sárga könyv.* op.cit. 9-15.p. III.fejezet 19-32. §
- ⁷⁶ Loc.cit. 16-23.p. IV.fejezet 33-53. §
- ⁷⁷ SZÉKÁCS: op.cit. 25.p.
- ⁷⁸ A vizsgálóbíró a kihallgatást követően, a terhelő gyanú fennállása esetén döntött a vizsgálati fogság elrendeléséről. Írásba foglalt határozatban elrendelendő volt a halállal vagy a gyakorlat szerint legalább ötévi börtönnel büntetendő büntett esetén; alaposan vélelmezhető szökési szándék esetén; ha vádlott nem bírt állandó lakással; ha alaposan lehetett tartani attól, hogy a vádlott szabad lábba hagyása esetében a büntett nyomait elhárítja vagy a vizsgálat eredményét a büntésakkal, bűnrészesekkel, segélyezőkkel, orgazdákkal, úgy a tanúkkal való összebeszélés által megghiúsítja, vagy más büntettet követne el.
- ⁷⁹ A rendőrség ténykedésének módjait jelentette a figyelő, a megelőző, a visszanyomó és a felfedező tevékenység.
- ⁸⁰ PETROVICS: 39-40.p.
- ⁸¹ Loc.cit. 41.p. ; ERNYES: A magyar rendőri szakirodalom kezdetei. op.cit.
- ⁸² ERNYES: *A magyar rendőrség története.* op.cit.
- ⁸³ 1881/XXI.tc. op.cit. ; 43 972/1884. BM.r.
- ⁸⁴ 43 972/1884.BM.r. op.cit. 16.p.
- ⁸⁵ Loc.cit. 21.p. ; *Sárga könyv.*
- ⁸⁶ 10 663/1887.Fk.eln.ut.
- ⁸⁷ - „A nyomozás tárgyát a büntett, vétség, kihágás elkövetésére, azok tettesére és netaláni részesére mutató jelenségeknek, körülményeknek és adatoknak azon célból való kiderítése és összegyűjtése képezi, hogy a királyi ügyész meggyőződést szerezzen magának, vajon a vizsgálat elrendelésének indítványozására elegendő alap létezik-e?”
- Loc.cit. 324.p. 1.§
- „Az eljárás azonnal befejezendő, ha a vizsgálat indítványozására elegendő alap és bizonyíték szereztetett, vagy bűncselekmény, ill. büntetethez hiánya nyilvánvaló.”
- Loc.cit. 324.p. 3.§.
- ⁸⁸ - „A nyomozat a bejelentés vagy panasz megtétele után azonnal folyamatba teendő s az, amennyiben azt az ügy bonyodalmasabb természete ki nem zárja nyolc nap alatt teljesítendő.”
- Loc.cit. 325.p. 8.§.
- A rendőri nyomozat során, aki ellen valamely büntetendő cselekmény elkövetése miatt panasz emeltetik gyanúsítottak (nem vádlottak) nevezendő.
- Loc.cit. 325.p. 10.§.
- ⁸⁹ - A gyanúsított kihallgatásánál minden erőszak, kényszer, biztatás, ígéret vagy kifárasztás mellőzendő, valamint szigorúan tiltatik a nyomozó közegnek gyanúokok beszerzése kedvéért, vagy a tettnek a gyanúsított irányába történő igazolása céljából bárkit is büntetendő cselekmény elkövetésére, folytatására vagy befejezésére csábítani.
- Loc.cit. 327.p. 20.§.
- ⁹⁰ SZUT-1881
- ⁹¹ Loc.cit. 1167.pont.
- ⁹² Loc.cit. 1168.pont.
- ⁹³ Loc.cit. 1258.pont.
- ⁹⁴ Loc.cit. 1262-1294.pont.
- ⁹⁵ 1896/XXXIII.tc.
- ⁹⁶ 1897/XXXIV.tv.
- ⁹⁷ 3200/1899. (VIII. 15.) IM.r. 17. § ; 3700/1899. (VIII. 2.) IM.r. 137. § ; 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. 232 § ; SZUT-1899 ; VARGHA: *Bűnvádi perrendtartás az összes melléktörvényekkel, rendeletekkel, joggyakorlattal 1906.*
- ⁹⁸ 1896/XXXIII.tc. op.cit. 83-101. §
- ⁹⁹ Loc.cit. 102-129. §
- ¹⁰⁰ 3700/1899. (VIII. 2.) IM.r. op.cit. 7-61. §

¹⁰¹ 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. év végén, a SZUT-1899 pedig az 1900. év első felében került a testületekhez, mindkettő meglehetősen megkésetten.

130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. ; RÉDEY

¹⁰² Megemlíthetők a következők: vádló a királyi ügyészség, a fő- és a pótmagánvádló; terhelt, aki ellen a büntető eljárás folyik; gyanúsított az a terhelt, aki ellen még nem indítványozták a vizsgálat elrendelését illetőleg a vádiratot nem nyújtották be; vádlott az a terhelt, aki ellen főtárgyalást rendeltek el; sértett az, akinek bármely jogát sértette vagy veszélyeztette az elkövetett vagy megkísérlett bűncselekmény. A „katonai” szó a hadsereg, a haditengerészetre, a honvédségre, a népfelkelésre és a csendőrségre vonatkozott.

¹⁰³ VARGHA: Az új rend első évének tanulságai. 365.p. ; RÉDEY: op.cit.

¹⁰⁴ 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. 2. §

¹⁰⁵ RÉDEY: op.cit. 10-11.p.

¹⁰⁶ 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. op.cit. 6. §

¹⁰⁷ 15 637/1899. (XII. 6.) ME.r. 6. §

¹⁰⁸ 1896/XXXIII.tc. op.cit. 85. § ; 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. op.cit. 7. §

¹⁰⁹ 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. op.cit. 8. §

¹¹⁰ RÉDEY: op.cit. 46.p.

¹¹¹ 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. op.cit. 174. §

¹¹² Loc.cit. 204. §

¹¹³ A királyi törvényszék elnöke által minden év november végén a törvényszék bírói közül meghatározott, elnökből és két bíróból álló, vádtanács a vizsgálóbírók felügyelő és fellebbviteli fóruma volt. Működését az 1946/XIV.tv. 1. §-a szüntette meg.

1896/XXXIII.tc.op.cit. 109-116. § ; 1897/XXXIV.tc. op.cit. 8. § ; 1946/XIV.tv. 1. §

¹¹⁴ RÉDEY: op.cit. ; VARGHA: Az új rend első évének tanulságai.

¹¹⁵ A letartóztatás kifejezés a magyar törvényi szabályozásban a XIV. századig nyúlik vissza. A jobbagyokat „*régi tetteikért nem szabad sem személyükben, sem vagyonokban akadályoztatni, letiltani és letartóztatni. Hanem ha nyilván sebzést, sértést, ölést, gyűjtogatást, vagy ezekhez hasonló más irtóztató dolgokat követnének el, akkor azok részéről minden panaszos sajtát uraik előtt kapjon ítéletet és megfelelő igazságot.*” A letartóztatás és a vizsgálati fogság részletes szabályozását először az 1843-as törvényjavaslat kívánta megoldani.

1351/XVIII.tc. ; HERKE

¹¹⁶ - 43 972/1884.BM.r. op.cit. 22.p.

- PAULER felsorolása szerint a közbátorság érdekében foganatosítható letartóztatások alapjául szolgálhattak a következők:

a) kik felségárulás vagy felségsértés vádjára alatt állnak azok börtönükből idézettek;
1715/VII.tc. ; 1723/V.tc.

b) kik súlyosabb büntetést elkövetésén: gyilkosságon, gyűjtogatáson, tolvajságon, rabláson, rablógyilkosságon, erőszakos házasságtörésen éretnek, vagy folytonos üzésben elfogatnak;

WERBŐCZY: I.8. III.20. ; 1723/V.tc. op.cit.

c) szökevény katonák;

1598/XXXI.tc. ; 1601/XIII.tc.

d) számadással tartozó tisztek és szolgák, kik ebbeli kötelezettségük mulasztásával szökni készülnek;

1435/VI.tc. ; 1471/II.tc. ; 1486/XXXIII.tc. ; 1554/XX.tc. ; 1622/LXV.tc. ; 1723/LXV.tc.

e) kóborok, tudvalevő büntettek és társaik, kik lakásukon kívül alig bírnak egyéb jószággal;

WERBŐCZY: op.cit. II.68. ; 1655/XXXVIII.tc. ; 1687/XIV.tc.

f) mezei kártevők ugyanazon feltétel alatt, vagy ha tetten kapva vagy folytonos üldöztetésben elérve, zálogot nem adnak;
1840/IX.tc.

g) váltóhamisítók;

1844/VI.tc.

h) csalárd vagy vétkes vagyonbukottak, ha elszökésüktől tarthatni;

1844/VII.tc.

i) kik törvényesen megidézve a bíróság előtt meg nem jelennek;

1563/XLVIII.tc. ; 1625/XIII.tc. op.cit.

PAULER: op.cit. 1864. II.köt.392.p.

¹¹⁷ A vizsgálati fogság elrendelésének okai:

a) Ha az elkövetett büntett, vagy amivel a terheltet vádolják a fennálló törvények szerint halállal vagy a gyakorlat szerint legalább ötévi börtönnel büntetendő.

b) Ha a vádolt intézkedései után annak megszökési szándéka alaposan vélelmezhető.

c) Ha a vádlott nem bír állandó lakással.

d) Ha alaposan lehet tartani attól, hogy szabad lábbon hagyása esetében a büntett nyomait elhárítja vagy a vizsgálat eredményét a büntársakkal, bűnrészesekkel, segélyezőkkel, orgazdákkal, úgy a tanukkal való összebeszélés által megghiúsítja, úgyszintén, ha veszélyes fenyegetései folytán alaposan lehet tartani, vagy egyéb adatokból kitűnnék, hogy szabad lábbon hagyása esetében, más büntettet követne el. A vizsgálati fogság elrendelése írásba foglalt határozatban mondandó ki.

Sárga könyv: op.cit. 45-46. §.

¹¹⁸ KASSAY: op.cit. 84.p. ; SZÉKÁCS: op.cit. 34.p.

¹¹⁹ A hatóság a tetten kapottat, ha erre törvényes ok fennforog, őrizet alá veszi. Ha az elővezetés nem a kir. ügyészséghez történt, ez utóbbi a tényállásról, valamint a tettenkapás egyéb körülményeiről azonnal, legkésőbb huszonnégy óra alatt értesítendő.

1896/XXXIII. tc. op.cit. 142. §.

¹²⁰ Előzetes letartóztatás volt elrendelhető tettenkapás esetében, ha a tetten kapott kiléte azonnal nem volt megállapítható; ha a terhelt megszökött, elrejtőzött; ha szökésétől tartani lehetett, mert arra előkészületet tett, állandó lakóhelye vagy rendes keresetforrása nem volt, vagy ismeretlen és magát igazolni nem tudta, vagy a büntetés előre látható nagysága miatt; ha a

terhelt valamely tettestársat, részest, orgazdát, bűnpártolót vagy tanút hamis vallomás tételére, vagy a vallomás megtagadására, illetőleg szakértőt hamis véleményadásra bírni, vagy a bűncselekmény nyomait megsemmisíteni, megváltoztatni vagy elrejtteni törekedett; ha a terhelt nem volt magyar honos és alaposan tartani kellett attól, hogy szabadlábbon hagyása esetében a hatóság újabb idézésére nem fog megjelenni; ha a terhelt az ellene indított eljárás alatt újabb büntettet vagy vétségeket követett el; vagy a megkísérlett büntett vagy vétség végrehajtásával vagy azzal fenyegetőzött, hogy újabb büntettet vagy vétséget fog elkövetni. Tettenkapásnak számított, ha valaki a tettest vagy a részest a bűncselekményen rajta érte; ha valaki mint szemtanú, vagy szemtanú által figyelmeztetve, a tettest vagy részest azonnal a bűncselekmény elkövetése után elfogta vagy üzöbe vette.

¹²¹ 1907/XVIII.tc. ; 1908/XXXVI.tc. ; 1913/VII.tc. ; 1914/XIII.tc. ; 1914/XIV.tc. ; 1921/XXIX.tc. ; 1928/X.tc. ; 1930/XXXIV. tc.

¹²² 1998/XIX.tv. 28-29. §

¹²³A vizsgálóbírói intézményt a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi törvény szüntette meg, helyére a rendőrség bűnügyi szolgálatának vizsgálói kerültek.
1951/III.tv.

¹²⁴Dönt többek között a bíróság hatáskörébe tartozó kényszerintézkedésekkel, az elmeállapot megfigyelésével kapcsolatos indítványokról, a védő kizárásáról, illetőleg az előzetes letartóztatott pszichiátriai kezelésre igazságügyi megfigyelő és elmeorvosító intézetbe történő beutalásáról; a titkos adatszerzés engedélyezéséről, megszüntetéséről, a titkos információgyűjtés eredménye büntetőeljárásban bizonyítékként történő felhasználásra való alkalmasságának megállapításáról, valamint a titkos információgyűjtés eredménye büntetőeljárásban bizonyítékként történő felhasználásának lehetőségéről; az ügyész indítványára a nyomozás megszüntetését követően a nyomozás folytatásának elrendeléséről; az ügyész indítványára a tanú különösen védetté nyilvánításáról. A vádirat benyújtása előtt az európai elfogatóparancsot a nyomozási bíró bocsátja ki.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- BERTA (24.) — BERTA Gyula: *Somogyország pandúrjainak története 1766-1884*. Marcali, 2000, Marcali Városi Helytörténeti Múzeum. 318 p. HU-ISBN 963 00 3131 0.
- BORBÉLY — KAPY (56.) — BORBÉLY Zoltán — KAPY Rezső (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. 594 p.
- ERNYES: *A magyar rendőrség története*. (40.;82.) — ERNYES Mihály: *A magyar rendőrség története*. Budapest, 2002, Belügyminisztérium. 342 p. HU-ISBN 963 92 0814 0.
- ERNYES: *Pécs város rendőrsége*. (43.) — ERNYES Mihály: *Pécs város rendőrsége. Az önkormányzati rendőrségek története*. Pécs, 2003, Teromo Bt. 283 p. HU-ISBN 963 21 2139 2.
- ERNYES: *Baranyai rendőrségek*. (42.) — ERNYES Mihály: *Baranyai rendőrségek*. Pécs, 2004, Teromo Bt. 296 p. HU-ISBN 963 21 4444 9.
- GYÁRFÁS (10.;11.;12.) — GYÁRFÁS István: *A paraszt vármegye*. Budapest, 1882, Magyar Tudományos Akadémia. 43 p. /Értekezések a történeti tudományok köréből, IX. 11./
- HERKE (115.) — HERKE Csongor: *A letartóztatás*. Budapest-Pécs, 2002, Dialóg Campus Kiadó. 366 p. HU-ISBN 963 93 1054 9.
- NYÁRY (27.) — NYÁRY Pál (szerk.): *Javallat Pest megye közigazgatási rendszere iránt*. Pest, 1840, Trattner Károly Nyomdája. 111 p.
- O'SVÁTH (22.) — O'SVÁTH Pál: *Közbiztonságunk múltja és pandúrkorom emlékei*. Budapest, 1905, O'SVÁTH Pál. 155 + 2 p.
- Ifj. PALUGYAY (27.) — Ifj. PALUGYAY Imre: *Megye-rendszer hajdan és most, törvény-, történet-, oklevelek- s egyéb rokon kütfők után*. I-IV.köt. Pest, 1844-1848, Heckenast – Geibel.
I. köt. *Megye-alkotmány*. 224 p.
II.köt. *Megye hivatalok*. 216 p.
IV.köt. *Megye-kiadási rendszer s megye statistika*. 198 p.
IV.köt. *Megye statistika*. 311 p.
- PAULER (29.;116.) — PAULER Tivadar: *Büntetőjogtan I-II*. Pest, 1864 (Első kiadás I.köt. 302 p., II.köt. 458 p.), 1872-1873 (Második kiadás I.köt. 321 p., II.köt. 531 p.). Pfeifer.
- RÉDEY (101.;103.;105.;110.) — RÉDEY Miklós: *A nyomozási eljárás nehézségei*. Budapest, 1901, Légrády Testvérek. 68 p.
- SZÉKÁCS (17.;77.;118.) — SZÉKÁCS Ferenc: *A magyar büntetőeljárás kézikönyve*. Budapest, 1881, Franklin. 200 p.
- SZLEMENICS (28.;60.) — SZLEMENICS Pál: *Magyar fenyítő törvénykönyv*. Pest, 1872, Heckenast Gusztáv. 368 p. (5. bővített kiadás.)
- ZSOLDOS: *Néhány szó a honi közbátor-ságról*. (30.;31.;32.;33.) — ZSOLDOS Ignác: *Néhány szó a honi közbátorságról*. Pest, 1938, Trattner. 98 p.
- ZSOLDOS: *A szolgabírói hivatal*. (16.;34.;35.;36.) — ZSOLDOS Ignác: *A szolgabírói hivatal*. I.köt. *Törvénykezési rész*. Pápa, 1842, Református Főiskola. 401 p.
- TANKÖNYVEK**
- FARKAS – RÓTH (2.; 25.) — FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. Budapest, 2012, (3. javított kiadás), Complex Kiadó. 502 p. HU-ISBN 978 963 29 5062 4.
- ALBUMOK, ALMANACHOK**
- GELLÉRT — SIMONYI (56.) — GELLÉRT Ede — SIMONYI Sándor (szerk.): *Detektív almanach*. Budapest, 1921, Országos Központi Községi Nyomda Részvénytársaság. 230 p.
- VÉCSEY (56.) — VÉCSEY Leó (szerk.): *A 40 éves budapesti detektív testület jubiláris albuma 1886-1926*. Budapest, 1927, A Magyar Királyi Államrendőrség Detektívtestületének Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete. 320 p.
- TANULMÁNYOK**
- BÓDINÉ (21.) — BÓDINÉ Beliznay Kinga: Adalékok a kínvallatás történetéhez. 13-21.p. In HACK Péter — KOÓSNÉ Mohácsi Barbara (szerk.): *Emberek őrzője. Tanulmányok LŐRINCZ József tiszteletére*. Budapest, 2014, ELTE Eötvös Kiadó. 149 p. HU-ISBN 978 963 28 4523 4.

- ERNYES: A magyar rendőr szakirodalom kezdetei. — ERNYES Mihály: A magyar rendőr szakirodalom kezdetei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XII.évf. (2007) 15.sz. 32-44.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2001. november 6-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Az európai és a magyar rendvédelem a XIX-XX. században.” című XV. konferenciáján. A tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ERNYES: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmusban. — ERNYES Mihály: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmusban. 73-105.p. In BODA József — PARÁDI József et al. (szerk.): *Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelem-történetéből*. Budapest, 2015, Nemzeti Közszolgálati Egyetem – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 244 p. HU-ISBN 978 615 55 2746 3. /Magyar rendvédelem-történeti tanulmányok, 2./ HU-ISSN 2415-9875.
- ILLÉSSY (14.): — ILLÉSSY János: Kivonatok Liptó vármegye XVI. századi jegyzőkönyvéből. 253-265.p. In KOMÁROMY András (szerk.): *Történelmi Tár*. Budapest, 1903, Magyar Történelmi Társulat. 641 p. /Történelmi Tár a „történeti kútfolk” ismeretének előmozdítására, új folyam IV./
- PETROVICS (80.;81.): — PETROVICS László: Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat. In BALÁZSOVICS Kálmán — PETROVICS László (szerk.): *Az 1877. évi XXII.t.-cz. magyarázata irománypéldákkal*. Budapest, 1884, Pannónia Könyvnyomda és Kiadó. 48 p.
- SZAKÁLY (10.): — SZAKÁLY Ferenc: A paraszt vármegye történetéhez a XVII. században. *Századok*, CIII.évf. (1969) 4.sz. 690-708.p. HU-ISSN 0039-8098.
- VARGHA: Az új rend első évének tanulságai. — VARGHA Ferenc: Az új rend első évének tanulságai. *Jogtudományi Közlöny*, XXXV.évf. (1900) 51.sz. 365.p.

LEXIKONOK ÉS ADATTÁRAK

- MÉK (1.): — *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Budapest, 1975, (1.) (második, változatlan kiadás), Akadémiai Kiadó. 1550 p HU-ISBN 963 05 0731 5.

JOGSZABÁLYGYŰJTEMÉNYEK ÉS JOGSZABÁLYMAGYARÁZATOK

- FAYER (22.): — FAYER László: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye*. Budapest, 1896, Magyar Tudományos Akadémia. 368 p.
- HAJDU (23.): — HAJDU Lajos: *Az első (1791-ös) magyar büntetőkódex-tervezet*. Budapest, 1971, Közgazdasági és Jogi Kiadó. 550 p. HU-ISBN —
- KASSAY (22.;58.;59.;118.): — KASSAY Adolf: *Magyar büntető törvények s bünvádi eljárás az országbírói értekezlet szabályai szerint*. Pozsony, 1862, Sierer Henrik könyvnyomdája. 132 p.
- KEDVESSY (61.): — KEDVESSY György: *Az országos és pest városi rendőriügyi szabályrendeletek*. Pest, 1872, Első Magyar Egyesületi Könyvnyomda. 347 p.
- KOLOZSVÁRI — ÓVÁRI (13.): — KOLOZSVÁRI Sándor — ÓVÁRI Kelemen: *A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye*. IV/I.köt. *A Dunán inneni törvényhatóságok jogszabályai*. Budapest, 1896, Magyar Tudományos Akadémia. 916 p. /Magyarországi Jogtörténeti Emlékek./
- RÁTH (18.;37.;38.;39.): — RÁTH György: *Az Országbírói Értekezlet a törvénykezés tárgyában*. I-II.köt. Pest, 1861, Landerer és Heckenast. I.köt. 293 p. II.köt. 471 p.
- Sárga könyv*. — *Sárga könyv. Ideiglenes eljárási szabályzat. Az ideiglenes bünvádi eljárásról szóló törvényjavaslat*. Pest, 1872, Eggenberger-féle Akadémiai Könyvkereskedés. 47 p.
- VARGHA (97.): — VARGHA Ferenc (szerk.): *Bünvádi perrendtartás az összes melléktörvényekkel, rendeletekkel, joggyakorlattal 1906*. Budapest, 1906⁴, Grill. 789 p.
- WERBŐCZY (3.; 4.;116.): — WERBŐCZY István: *Tripartitum a dicsőséges magyar királyság szokásjogának hármaskönyve*. Budapest, 1990, Téka. 560 p. HU-ISBN 963 73 9264 5. (Magyar és latin nyelvű reprint jellegű kiadás.)

SZABÁLYZATOK

- FEGYSZAB (62.): — *A megyei pandúr káplárok és közpandúrok számára megállapított fegyelmi szabályok*. Pécs, 1868, Ifjabb Madarász E Gyorssajtója. 7 p. (Baranya vármegye 1868. X. 5-én folytatólag tartott bizottsági közgyűlése 1862. szám alatt hozott határozatot az utasítás témájában.)
- SZABVÁNY (63.;64.): — Törvényszéki rendőrség iránti szabvány. 338-340.p. In KEDVESSY György (szerk.): *Az országos és pest városi rendőriügyi szabályrendeletek*. Pest, 1872, Első Magyar Egyesületi Könyvnyomda. 347 p. (Pest város közgyűlése 1870. XI. 2-án 35 932. szám alatt rendelkezett a szabványról.)

- SZOLGUT
(62.): — *A megyei közbiztonsági közegek számára megállapított szolgálati utasítás.* Pécs, 1868, Ifjabb Madarász E Gyorssajtója. 8 p. (Baranya vármegye 1868. X. 5-én folytatólag tartott bizottmányi közgyűlése 1862. szám alatt hozott határozatot az utasítás témájában.
- SZUT-Pandúr
(41.): — *Szolgálati utasítás a Baranyamegyei csendbiztosok, s a közbiztonsági közegek (pandúrok) számára.* s.l. 1864, Magyar Nemzeti Levéltár, Baranya Megyei Levéltár IV. 252. a. 295/el.n./1864.
- SZUT-1881
(90.;91.;92.;93.;94.): — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda. 191 p.
- SZUT-1899
(97.): — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1900, Pesti Nyomda. 361 p.
- JOGSZABÁLYOK**
- 1351/XVIII.tc.
(115.): — 1351/XVIII.tc. ha a jobbágyok költözni akarnak, régi vétségeikért nem szabad letartóztatni.
- 1435/VI.tc.
(116.): — 1435/VI.tc. hogy a dézsmákat szigorú egyházi fenyíték útján kell behajtani.
- 1471/II.tc.
(116.): — 1471/II.tc. hogy az ország nemeseit senki se fogja el, kivéve azt aki másnak sáfára és szolgálatának teljesítése előtt megszökik.
- 1471/XXVI.tc.
(21.): — 1471/XXVI.tc. az olyan bevállásnak, melyet valaki az ő akarata ellenére tett, semmi ereje se legyen.
- 1486/XXXIII.tc.
(116.): — 1486/XXXIII.tc. ha az uraknak nemes vagy bármiféle tisztjei másoknak károkat okoztak, az urak tartoznak azok részéről elégtételt szolgáltatni, ha pedig nem tiszték, hanem csak zsoldosok lennének, perbe kell őket fogni.
- 1486/XLVIII.tc.
(9.): — 1486/XLVIII.tc. az ispánoknak minden gonosztevőt bárhol, bárki fekvő jószágain el szabad fogniuk; és hogy az ellenszegülők annak a birtoknak ez elvesztésével bűnhődnek, ahol a gonosztevőket megkapják.
- 1514/XXXIII.tc.
(5.): — 1514/XXXIII.tc. a gonosztevőknek megyéenként való összeírásáról és azok büntetéséről.
- 1514/XXXIX.tc.
(5.): — 1514/XXXIX.tc. a paraszt kapitányokat, századosokat, tizedeseket és ezekhez hasonlókat ebben az esetben fejvesztésre ítélik.
- 1527/VI.tc.
(7.): — 1527/VI.tc. a gonosztevők és pártfogóik megbüntetéséről.
- 1548/L.tc.
(8.): — 1548/L.tc. az ispánok és alispánok a gonosztevőket negyedévenként nyomozzák.
- 1554/XX.tc.
(116.): — 1554/XX.tc. a vármegyei pénzbeszedőket, a kik számadást tenni vonakodnak, arra személyük letartóztatásával is reá kell kényszeríteni.
- 1563/XLVIII.tc.
(116.): — 1563/XLVIII.tc. A fekvőjószágok elfoglalását, a váraknak és erősségeknek elvételét a vármegyéken tárgyalják.
- 1595/XXXII.tc.
(6.): — 1595/XXXII.tc. a kőborló katonák büntetéséről.
- 1598/XXXI.tc.
(116.): — 1598/XXXI.tc. a kapitányaiktól megszökött katonák és szolgák büntetéséről.
- 1598/XXIX.tc.
(6.): — 1598/XXIX.tc. a szabad hajdúk kiirtásának módjáról.
- 1601/XIII.tc.
(116.): — 1601/XIII.tc. az élelemszolgáltatás tárgyában, annak teljesítésétől ami lehetséges az országlakók vonakodni nem fognak.
- 1622/LXV.tc.
(116.): — 1622/LXV.tc. nemzeti Liptay Imrét, a török portánál volt követet, az ország részéről kötelezett adósság alól szabadnak és mentnek nyilvánítják.
- 1625/XIII.tc.
(9.;116.): — 1625/XIII.tc. a csavargók és rablók megzabolázásáról és velük szemben az eljárás módjáról.
- 1638/LX.tc.
(15.): — 1638/LX.tc. a közönséges gonosztevők iránt nyomozás, letartóztatás és eljárás előírása.
- 1655/XXXVIII.tc.
(116.): — 1655/XXXVIII.tc. miképpen kelljen eljárni ama nemes gonosztevők ellenében, a kiknek valami lakásuk van? Továbbá a nyilvános nyomozást nem tartó alispánok, valamint a gonosztevők elbocsájtói és pártfogói, nem különben a vármegyéket az előrebocsájtottakban meggátló generalisok és kapitányok ellenében, a büntetést és az eljárás módját megszabják.
- 1687/XIII.tc.
(21.): — 1687/XIII.tc. hogy a kényszerített bevállásokat a törvényszékeken semmisenek tekintésék, megújítják Mátyás király harmadik decretumának 26-ik cikkét, magyarázattal.

1687/XIV.tc. (116.;	—	1687/XIV.tc. a gonosztevő nemesekeknek, kiknek a lakásukon kívül alig van valamely fekvőjóságuk, az elfogásról alkotott 1655-ik évi 38-ik cikkelyt s letartóztatásuk további módját megmagyarázzák.
1715/VII.tc. (116.;	—	1715/VII.tc. a felségsértés eseteiről.
1723/V.tc. (116.;	—	1723/V.tc. a nemesség különös kiváltságáról.
1723/LXV.tc. (116.;	—	1723/LXV.tc. Országos levéltár felállításáról, s mások leveleinek a királyi kamarákból, s a szent Mártonról nevezett szent-pannonhalmi conventből és Erdélyből visszavételéről.
1790/XL.tc. (19.;	—	1790/XL.tc. a büntető törvényről és az új törvénykezési rendtartásról.
1790/91/XLII.tc. (20.;	—	1790/91/XLII.tc. a kínvallatásról.
1840/IX.tc. (116.;	—	1840/IX.tc. a mezei rendőrségről.
1844/VII.tc. (116.;	—	1844/VII.tc. az 1840/XXII. törvény cikk némely szakaszainak bővítéséről, s illetőleg módosításáról.
1867/XII.tc. (44.;	—	1867/XII.tc. a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
1869/IV.tc. (45.;67.;	—	1869/IV.tc. a bírói hatalom gyakorlásáról.
1870/XLII.tc. (46.;	—	1870/XLII.tc. a törvényhatósági hatásköréről.
1871/XVIII.tc. (46.;	—	1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről.
1871/XXXI.tc. (47.;65.;69.;	—	1871/XXXI.tc. az első folyamodású bíróságok rendezéséről.
1871/XXXIII.tc. (48.;68.;69.;	—	1871/XXXIII.tc. a kir. ügyészség szervezete.
1871/LII.tc. (50.;	—	1871/LII.tc. a büntető törvényekre és gyakorlatra vonatkozó némely intézkedésről.
1872/XXXVI.tc. (46.;55.;	—	1872/XXXVI.tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
1874/XXXIV.tc. (49.;	—	1874/XXXIV.tc. az ügyvédi rendtartás tárgyában.
1881/III.tc. (54.;	—	1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
1881/XXI.tc. (55.;83.;	—	1881/XXI.tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről.
1891/XVII.tc. (66.;	—	1891/XVII.tc. a bírói és ügyész szervezet módosításáról.
1896/XXXIII.tc. (95.;98.;99.;108.;113.;119.;	—	1896/XXXIII.tc. a bűnvádi perrendtartásról.
1897/XXXIV.tc. (96.;113.;	—	1897/XXXIV.tc. a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről.
1907/XVIII.tc. (121.;	—	1907/XVIII.tc. a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896/XXXIII.tc. módosítása és kiegészítése tárgyában.
1908/XXXVI.tc. (121.;	—	1908/XXXVI.tc. a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról.
1913/VII.tc. (121.;	—	1913/VII.tc. a fiatalkorúak bíróságáról.
1914/XIII.tc. (121.;	—	1914/XIII.tc. az esküdtbírótság előtti eljárásra és a semmisségi panaszra vonatkozó rendelkezések módosításáról.
1914/XIV.tc. (121.;	—	1914/XIV.tc. a sajtóról.
1921/XXIX.tc. (121.;	—	1921/XXIX.tc. a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről.

- 1928/X.tc. (121.;) — 1928/X.tc. a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról.
- 1930/XXXIV.tc. (121.;) — 1930/XXXIV.tc. a törvénykezés egyszerűsítéséről.
- 1946/XIV.tv. (113.;) — 1946/XIV.tv. a vádtanács megszüntetéséről, a sajtóeljárás gyorsításáról és az államfogház büntetés megszüntetéséről.
- 1951/III.tv. (123.;) — 1951/III.tv. a büntető perrendtartásról.
- 1998/XIX.tv. (122.;) — 1998/XIX.tv. a büntetőeljárásról.
- 4010/1872. (IV. 4.) IM.r. (70.;71.;72.;) — 4010/1872. (IV. 4.) IM.r. szolgálati utasítás az elsőfolyamodású bíróságok számára. *Magyarországi Rendeletek Tára*, VI.évf. (1872) I.füzet. 151-171.p.
- 1586/1872. (I. 2.) IM.r. (70.;73.;74.;) — 1586/1872. (I. 2.) IM.r. utasítás a királyi ügyészségek számára. *Magyarországi Rendeletek Tára*, VI.évf. (1872) 1.sz. 1-17.p. + mellékletek.
- 43 972/1884.BM.r. (83.;84.;116.;) — 43 972/1884.BM.r. a fővárosi rendőrség számára kiadott utasítás tárgyában. In TÖRÖK Lajos — NÉMETHY Tihamér (szerk.): *Rendőri vonatkozású törvények, rendeletek és eljárási szabályok gyűjteménye*. Budapest, 1926, Editor Könyvkiadó Vállalat. 822 p.
- 3200/1899. (VIII. 15.) IM.r. (97.;) — 3200/1899. (VIII. 15.) IM.r. a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896/XXXIII.tc. életbeléptetése tárgyában. *Igazságügyi Közlöny*, VIII.évf. (1899) 8.sz. 229-234.p.
- 3700/1899. (VIII. 2.) IM.r. (97.;100.;) — 3700/1899. (VIII. 2.) IM.r. büntető ügyviteli szabályok. *Igazságügyi Közlöny*, VIII.évf. (1899) 8.sz. 234-235.p.
- 5400/1899. (XII. 10.) IM.r. (22.;) — 5400/1899. (XII. 10.) IM.r. a fogház rendtartás módosítása tárgyában. *Igazságügyi Közlöny*, VIII.évf. (1899) 12.sz. 369-379.p.
- 15 637/1899. (XII. 6.) ME.r. (107.;) — 15 637/1899. (XII. 6.) ME.r. a királyi ügyészségek és a rendőri hatóságok és közegek érintkezési módjának megállapítása tárgyában. *Igazságügyi Közlöny*, VIII.évf. (1899) 12.sz. 357-359.p.
- 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. (96.;101.;104.;106.;108.;109.;111.;112.;) — 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896/XXXIII.tc. életbe léptetése alkalmából a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére kibocsátott Utasítás tárgyában. *Magyarországi Rendeletek Tára*, XXXIII.évf. (1899) II.füzet. 2416-2417.
- 10 663/1887.Fk.eln.ut. (86.;87.;88.;89.;) — 10 663/1887.fk.eln.ut. bűnvádi nyomozásokban követendő eljárás. 324-327.p. In KRECSÁNYI Kálmán (szerk.): *Kihágási eljárás alapját képező székesfővárosi törvényhatósági szabályrendeletek és főkapitányi rendeletek gyűjteménye kiegészítve a székesfővárosi Magyar Királyi Állami Rendőrség szervezetét, hatáskörét és működését szabályozó rendeletekkel és utasításokkal*. Budapest, 1894, Müller. 405 p.
- Üj.1867. (52.;) — Üj.1867. a Magyar Királyi Minisztériumhoz beosztott s eddig a Magyar Királyi Helytartótanácsnál tárgyalt ügyek jegyzéke. *Magyarországi Törvények és Rendeletek Tára*. I.évf. (1867) I.füzet. 16-22.p.